

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

**DIPLOMSKO DELO
ŠTUDENTSKO DELO V SLOVENIJI**

Ljubljana, oktober 2010

TANJA PEVULJA

IZJAVA

Študentka Tanja Pevulja izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Tjaše Redek, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 26.10.2010

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 ORGANIZIRANOST ŠTUDENTSKEGA DELA	2
1.1 Študenti na trgu dela	2
1.2 Opredelitev dejavnosti študentskih servisov	4
2 OPIS ZNAČILNOSTI ŠTUDENTSKE POPULACIJE	5
2.1 Predstavitev osnovnih trendov	6
2.2 Mladi na trgu dela v Sloveniji.....	10
2.2.1 Zaposlenost mladih	12
2.2.2 Brezposelnost mladih.....	15
2.3 Dejavniki, ki vplivajo na položaj mladih na trgu delovne sile.....	17
3 RAZLOGI ZA ŠTUDENSKO DELO	20
3.1 Življenjski stroški	20
3.2 Prihodki	22
3.2.1 Študentsko delo.....	22
3.2.2 Štipendije	24
3.2.3 Drugo (starši)	26
3.3 Problematika študentskega dela.....	26
4 MALO DELO	27
SKLEP	31
LITERATURA IN VIRI	32
PRILOGA	

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Število študentov, vključenih v terciarno izobraževanje v obdobju 2000–2009</i>	6
<i>Slika 2: Število diplomantov terciarnega izobraževanja po spolu, Slovenija, izbrana leta (2000–2008)</i>	8
<i>Slika 3: Deleži in število mladih (15-29 let), Slovenija, izbrana leta (1989-2010)</i>	10
<i>Slika 4: Brezposelnost po različnih starostnih skupinah v Sloveniji in EU-27, v odstotkih</i>	13
<i>Slika 5: Deleži zaposlenih po različnih starostnih skupinah, 2008</i>	14
<i>Slika 6: Brezposelnost v Sloveniji in EU-27, v odstotkih, september 2009 – avgust 2010</i>	16
<i>Slika 7: Delež brezposelnega prebivalstva po spolu v primerjavi s predhodnim letom, 2008–2010</i>	17
<i>Slika 8: Vrste nastanitev glede na starost študentov, Slovenija, 2006/07</i>	21
<i>Slika 9: Struktura dohodkov študentov, ki živijo v lastnem gospodinjstvu</i>	23
<i>Slika 10: Struktura dohodkov študentov, ki živijo doma</i>	23
<i>Slika 11: Število vloženih in odobrenih vlog za državne štipendije med leti 2003–2009</i>	26

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Podjetja, ki se odločajo za zaposlovanje študentov preko študentskih servisov</i>	4
<i>Tabela 2: Skupno število študentov terciarnega izobraževanja v obdobju 2000–2008 (v odstotkih)</i>	7
<i>Tabela 3: Število vpisanih in diplomantov visokošolskega študija po vrsti programa ter univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih, Slovenija, 2008</i>	9
<i>Tabela 4: Stopnja brezposelnosti po spolu in letih, v odstotkih, 2008 (EU-27, Slovenija)</i>	14
<i>Tabela 5: Število študentskih domov in zasebnih pravnih oseb, registriranih za dejavnost študentskih domov, ter študenti, nastanjeni v teh domovih, šolsko leto 2008/09</i>	21
<i>Tabela 6: Zasluzki študentov v primeru uvedbe malega dela</i>	29

UVOD

Študentsko delo je zelo razširjena oblika dela v Sloveniji. Razvito je tudi drugod po Evropi, vendar ima pri nas zelo specifične lastnosti. Dejstvo, da je študent neobdavčena delovna sila tako s strani delodajalca kot s strani delojemalca (študenta), je drugim državam v Evropi neznano. Zelo zanimiv je tudi trend podaljševanja študija in statusa študenta zaradi lažje pridobitve prvih zaposlitev in hitrega zaslužka.

Vsaka ureditev ima svoje prednosti in slabosti. Študentsko delo, kot ga poznamo pri nas, je po eni strani prijazno do delodajalcev in študentov, po drugi strani pa ravno obratno. Študentom omogoča hiter, fleksibilen in neobdavčen vir dohodka, ki jim je zelo potreben med časom študija (sploh tistim, ki študirajo zunaj domačega kraja). Omogoča jim tudi pridobitev delovnih izkušenj, ki jih delodajalci tako radi vidijo v življenjepisu, po drugi strani pa jih uradno tudi ne morejo uveljavljati, saj delovna doba med študentskim delom ne teče in izkušnje iz dela preko študentskega servisa niso formalno priznane. To pomeni, da je v praksi stvar delodajalca, ali bo to štel v plus ali ne. Po drugi strani pa študentsko delo lahko študentom tudi škodi. Veliko je takšnih, ki jih dodaten zaslužek zavede in zato šolske obveznosti za nekaj časa postavijo na stranski tir. Veliko je tudi takšnih, ki namenoma zavlačujejo z diplomom, ker se zavedajo, da morajo potem iskati novo zaposlitev, kar pa je v teh časih za mlade zelo težka izkušnja.

Študentje delodajalcem pridejo zelo prav zaradi svoje fleksibilnosti, sposobnosti hitrega učenja ter nižjih stroškov dela. Še najbolj jim pridejo prav pri sezonskih delih in upravičenih odsotnostih z dela. Nemalo delodajalcev pa ima s študenti kar nekaj preglavic. Glede na to, da delovni odnos ni označen s pogodbo, študent nima nikakršnih uradnih obveznosti do delodajalca, zato lahko enostavno »zboli«, odide na dopust ali pa se na delovnem mestu brez razlage sploh ne pojavi več.

Država je pri tem nekje vmes. Davkov sicer ne pobira (vsaj trenutno še ne), ima pa veliko manj socialnih problemov med študenti, saj si vir zaslužka priskrbijo sami in tako niso v stoo odstotno breme državi v času študija.

V prvem poglavju razložim pojem študentskega dela in opišem poslovanje študentskih servisov. V drugem poglavju nadaljujem s kronološko analizo študentske populacije v Sloveniji in opišem stanje na trgu dela (kakšna je zaposlenost mladih, kakšna brezposelnost, ali starost igra vlogo pri zaposlenosti, prav tako spol). Opišem tudi nekaj ključnih dejavnikov, ki vplivajo na položaj mladih na trgu delovne sile. V tretjem poglavju opišem razloge za študentsko delo in nakažem samo problematiko študentskega dela. V zadnjem, četrtem poglavju pa opišem osnovne spremembe predloga novega zakona o malem delu ter argumente za in proti.

1 ORGANIZIRANOST ŠTUDENTSKEGA DELA

Študentsko delo je v Sloveniji zelo razširjeno. Preko študentskega servisa namreč delajo tisti študenti, ki nujno potrebujejo dodaten vir prihodka, da lahko zaključijo študij. Delajo pa tudi »študenti,« ki imajo status le zaradi študentskega dela. Pri nas je veliko lažje dobiti službo kot študent, zato mladi množično izkoriščajo to možnost. V tem poglavju se osredotočim na samo teorijo študentskega dela – kdo so študenti, kakšne pravice imajo, kako jih pridobijo, izgubijo itd. Na tem področju se zakonodaja konstantno spreminja, saj imajo študenti enkrat manj, drugič več pravic ter lukenj, s katerimi se lahko izognejo vedno bolj represivni zakonodaji glede študentskega dela.

V zadnjem času se sicer pojavlja vedno več polemik in vprašanj, ali je zavod oz. ustanova za študentsko delo (študentski servis) sploh potrebna. Koliko plusi študentskih servisov odtehtajo minuse? Mnenja so še vedno zelo različna.

1.1 Študenti na trgu dela

Trg delovne sile je sestavljen iz treh elementov (Svetlik, 1985, str. 15):

- povpraševanja po delovni sili,
- ponudbe delovne sile in
- cene delovne sile.

Povpraševanje po delovni sili lahko z drugimi besedami označimo kot ponudbo prostih delovnih mest. Označuje, koliko in kakšna delovna mesta delodajalci ponujajo na trgu dela. Na drugi strani imamo ponudbo delovne sile. Z drugimi besedami jo lahko označimo kot povpraševanje po delovnih mestih. Na trgu delovne sile je ponudba sorazmerna z brezposelnostjo – večja kot je le-ta, večja je tudi ponudba delovne sile. Tu lahko najdemo več skupin – od aktivnih (redno zaposlenih) ljudi do honorarnih delavcev in študentov, ki na trgu delovne sile iščejo študentsko delo. Cena delovne sile je kot povsod določena s presekom ponudbe in povpraševanja. Več kot je povpraševanja po delovni sili, manjša bo cena in obratno.

Študentsko delo je način, s katerim sistem študentom omogoča dodaten (velikokrat tudi nujno potreben) vir zaslužka ter vedno bolj pomembne izkušnje. Študent, ki ima status rednega študenta, si lahko poišče delo preko pooblaščenih organizacij, kot so: študentski servisi, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje ter agencije za delo (ŠOS, 2009).

Študent ima pravico do študentskega dela, vse dokler je študent (še ni diplomiral), ni vpisan v evidenco brezposelnih oseb Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje ter nima redne zaposlitve (ŠOS, 2009).

Delo preko študentskega servisa lahko opravljajo le njegovi člani, ti pa so (ŠOS, 2009):

- osebe s statusom dijaka v Republiki Sloveniji, ki so že dopolnile 15 let,
- osebe s statusom študenta v Republiki Sloveniji,
- osebe s statusom udeležencev izobraževanja odraslih, ki so mlajše od 26 let in se izobražujejo po javno veljavnih programih osnovnega, poklicnega, srednjega in višjega strokovnega izobraževanja.

Možna so tudi samo občasna dela, ki jih lahko opravljajo (ŠOS, 2009):

- dijaki in študenti, državljani Republike Slovenije, ki imajo status dijaka ali študenta v tujini (kar se dokazuje s potrdilom o vpisu, izdanem po predpisih v državi tuje šole),
- osebe, ki so zaključile srednjo šolo v tekočem šolskem letu in bodo (na podlagi vpisa na visokošolski zavod) pridobile status študenta ob začetku novega šolskega leta,
- študentje tujih univerz, ki v okviru mednarodnih izmenjalnih programov opravljajo študijske obveznosti v Republiki Sloveniji.

Prednosti študentskega dela je več. Poleg denarja, potrebnega za študij, so po mnenju Alenke Florjančič (2005, str. 9) zelo pomembne tudi delovne izkušnje, ki jih sam študij ne nudi:

- z delom prek študentskega servisa si oblikujejo lastno predstavo o bodočem poklicu, spoznajo sorodna področja dela, razlike med različnimi deli in poklici,
- delo jim pomaga, da potrdijo svojo odločitev glede smeri študija, ali pa pravočasno ugotovijo, da jih veseli nekaj drugega,
- dobijo konkretne odgovore na vprašanja, ki se jim pojavljajo pri teoretičnem podajanju znanja na predavanjih, in tako lažje sledijo izobraževalnim procesom,
- z izkušnjami pri delu si utrdijo samozavest, ki je nujno potrebna že pri samem študiju in tudi pozneje, ko se odločijo za boj v iskanju zaposlitve na konkurenčnem trgu delovne sile,
- skrajšajo in olajšajo si pot do zaposlitve,
- ob opravljanju različnih del utrdijo delovne navade in odgovornost.

Študentsko delo ima tudi veliko prednosti za delodajalce (Vengust, 2009, str. 70):

- cenejša in bolj prilagodljiva delovna sila;
- delodajalec je zaradi večje fleksibilnosti bolj konkurenčen na trgu dela,
- velik oziroma lažji pritek hitro učeče se generacije,
- v času sezonskega dela, porodniških dopustov in dopustov je delodajalcu olajšano preživetje.

Študentski servisi se v Sloveniji pojavljajo že od leta 1959. Takrat so se pojavljale prve oblike študentskega dela pri takratni Zvezi študentov Jugoslavije – Univerzitetni odbor Ljubljana. Študenti so začeli razvažati mleko po domovih, prisluženi denar pa je bil namenjen interesni dejavnosti študentov. Servis je že takrat posredoval razna začasna in občasna dela, le pod različnimi upravljavci. Nekaj časa sta si soustanoviteljstvo delila predsedstvo Univerzitetne

konference Zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS) in Univerza v Ljubljani (Vodopivec, 2003, str. 15).

Do leta 2007 so študentsko delo lahko opravljali tudi tako imenovani pavzerji. To so študenti, ki niso opravili svojih študijskih obveznosti v tekočem šolskem letu, zato niso mogli napredovati v višji letnik. Sem spadajo tudi študentje ponavljavci. Edina razlika med ponavljavci in pavzerji je, da si ponavljavec lahko samo enkrat in v tem času imaš status študenta, to pomeni vse ugodnosti študentov, med njimi tudi študentsko delo. Pavzerji pa tega nimajo. Če študent letnika ne opravi uspešno več kot enkrat, se šteje za pavzerja in v tem obdobju ne more delati preko študentskega servisa (ŠOS, 2009).

Po Uradnem listu (Ur. l. RS, št. 9/92, 2/92 in 13/93) so študenti med delom zavarovani: Med delom s posredovanjem študentskega servisa so študentje in dijaki zdravstveno zavarovani na podlagi 17. člena Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. Za invalidnost, telesno okvaro ali smrt, ki so posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, so zavarovani na podlagi Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki velja za učence (dijake) srednjih šol oz. študente višjih in visokih šol, ki opravljajo dela preko študentskega servisa. Iz tega zavarovanja ne morejo uveljavljati pravice za pridobitev dnevne odškodnine.«

1.2 *Opredelitev dejavnosti študentskih servisov*

Študentski servis je ena izmed oblik agencije za zaposlovanje, katere glavna dejavnost je posredovanje dela študentom in dijakom (ŠOS, 2009).

Tabela 1: Podjetja, ki se odločajo za zaposlovanje študentov preko študentskih servisov

Število podjetij	Zaposlovanje študentov	
	Da	Ne
116	94	22
100 %	81 %	19 %

Vir: A. Florjančič, Nova dohodninska ureditev in študentsko delo, 2005, str. 8.

V Tabeli 1 je prikazano stališče delodajalcev do zaposlovanja študentov. Od 116 podjetij v Sloveniji je samo 22 takšnih, ki ne zaposlujejo študentov (19 %).

Delodajalci iščejo študente preko študentskega servisa. Le-ta namreč študentom posreduje podatke delodajalcev o razpisanih prostih delovnih mestih ter splošne informacije o podjetju. Na osnovi objave študentskega servisa se študent prijavi na delovno mesto. Tu bi lahko rekli, da je naloga študentskega servisa opravljena, a ni tako. Študent mora namreč naročiti napotnico, preko katere lahko sploh dela kot študent v zelenem podjetju. Na tej napotnici je

razviden termin dela ter kakšno delo študent sploh opravlja. Delodajalec jo potrebuje zato, ker lahko samo z njo študentu nakaže plačo. Po navadi delodajalec oz. podjetje, ki je poslalo napotnico nazaj v študentski servis, gotovine ne nakaže še isti dan. Študenti trdijo, da so med najbolj socialno ogroženimi skupinami, zato jim je hiter zaslužek oziroma čim bolj reden dohodek izjemnega pomena. Tudi tu najdemo še eno pomembno vlogo študentskega servisa: dajanje predujmov oziroma avansiranje denarja. Postopek je namreč tak: ko delodajalec pošlje napotnico nazaj v študentski servis (na kateri je razvidno število ur, urna postavka ter zaslužek študenta), le-ta še isti oziroma najkasneje naslednji dan študentu ta znesek nakaže. Nato s svojimi postopki terja podjetje. Ko delodajalec vrne študentovo napotnico v študentski servis, plačilnega naloga pa še ne poravna, lahko pričakuje izstavitev računa. Po 8 dneh sledi prvi opomin, po 30 dneh pa drugi. Če se podjetje na vse to še vedno ne odzove (ne poravna obveznosti), sledi odvetniški opomin. V primeru neuspešnosti tudi tega sledi sodni postopek in posledično izterjava. Če gre podjetje vmes slučajno v stečaj, se vloži vloga za povračilo iz stečajnih mas (Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, Varstvo študenta).

V takšnem in podobnih primerih (ko podjetja niso redni plačniki in imajo v študentskem servisu probleme ter seveda tudi stroške z izterjavo), prenehajo z avansiranjem ter študentu zaslužek nakažejo šele, ko dobijo plačilo od podjetja.

Študent se lahko na več načinov zavaruje pred neplačilom podjetja. Ena od možnosti je, da od delodajalca zahteva četrti izvod napotnice, s katerim ima dokaz, da je v podjetju res delal ter da mu podjetje dolguje. Možnost je tudi, da pri študentskem servisu sam preveri boniteto podjetja, še preden začne delati, ali pa se zavaruje s pisnim dogovorom o delu, v katerem so izčrpno napisane obveznosti in pravice obeh strani – delodajalca in študenta (Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, Varstvo študenta).

Lahko bi rekli, da je tako ustanovljen nekakšen študentu prijazen sistem, saj zaslužen denar večinoma dobi takoj, izterjavo neplačniških podjetij pa prevzame študentski servis. Servis tega seveda ne opravi zastonj. Tu se breme stroškov spet prevali na delodajalca, saj pri vsaki izdani napotnici zaračuna 12 odstotkov provizije oz. stroškov njegovih storitev ter dodatna 2 odstotka od teh 12 za davek. Vzemimo enostaven primer: če je študent zaslužil 50 evrov, ima delodajalec študentskemu servisu obveznost nakazati 56,12 evra.

2 OPIS ZNAČILNOSTI ŠTUDENTSKE POPULACIJE

Namen poglavja je kronološki opis in statistika študentske populacije ter njihove brezposelnosti. Zelo zanimiva je tudi raziskava, kako dolgo se študentje sploh udeležujejo terciarnega izobraževanja. Kronološko so številke različne, na to pa vpliva več dejavnikov (sama zakonodaja, gospodarsko stanje v državi, zavzetost delodajalcev in tudi države same za zaposlovanje mladih diplomantov ipd).

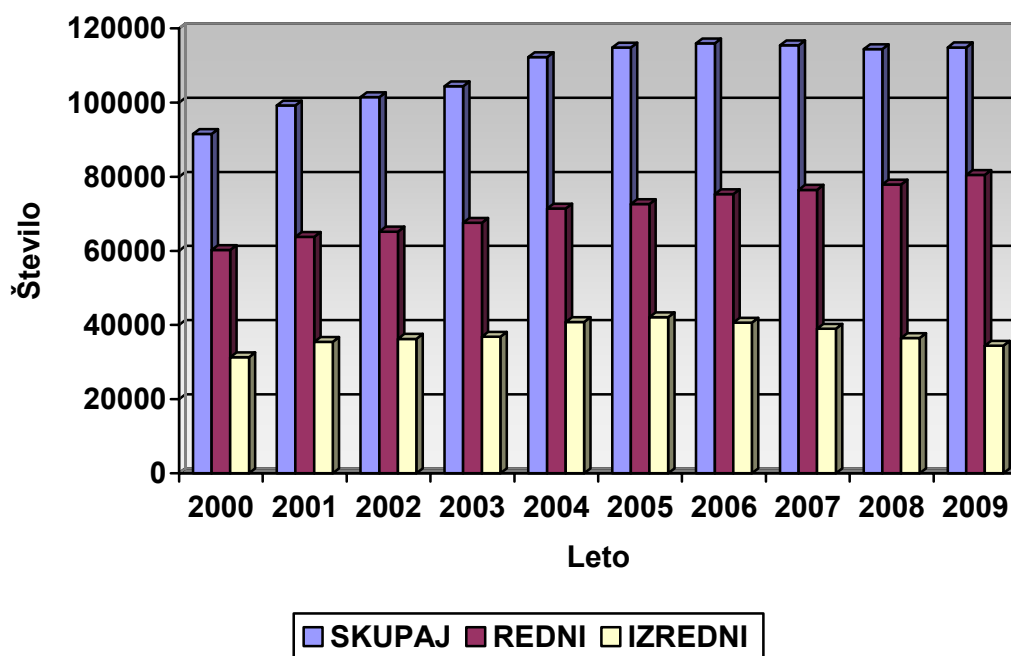
2.1 Predstavitev osnovnih trendov

V drugi polovici prejšnjega stoletja je z razvojem postajala vedno bolj pomembna in dostopna tudi izobrazba. To lepo kaže tudi statistika, ki so jo izdelali v Statističnem uradu Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS). V času po drugi svetovni vojni je bilo na slovenskih tleh namreč 180 študentov na 100.000 prebivalcev, z drugimi besedami 2.575 študentov vsega skupaj. Dvajset let kasneje je bilo študentov že 10.000, v študijskem letu 2008/2009 pa kar 114.873 (SURS, 2010).

Delež moških študentov je bil do leta 1980 znatno večji, nato pa se je razmerje dokaj izenačilo. Celo več, v študijskem letu 2007/2008 je bilo namreč že skoraj 60 odstotkov študentk. Na splošno pa še vseeno lahko rečemo, da je delež moških in žensk na visokošolskem študiju dokaj izenačen (Glej tudi Prilogo) (SURS, 2010).

Število študentov je od leta 2000 vztrajno raslo, največje je bilo v letu 2006, takrat je bilo v terciarno izobraževanje vključenih 115.944 študentov. Do leta 2009 je nekoliko padlo, a velike razlike vseeno ni. Zanimiv je podatek, da število rednih študentov že od leta 2000 raste, čeprav je zadnjih nekaj let vpisanih manj študentov. Število izrednih študentov je do leta 2005 raslo, nato pa je začelo padati. Splošen pregled rednih in izrednih študentov je razviden iz Slike 1.

Slika 1: Število študentov, vključenih v terciarno izobraževanje v obdobju 2000–2009

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2010.

Lahko bi se reklo, da se čas študija iz leta v leto povečuje. Iz Tabele 2 je namreč razvidno, da so študentje vedno starejši. Če samo pogledamo razpon od 24.–30. leta, vidimo, da število od leta 2000 naprej samo raste (z nekaj izjemami).

V šolskem letu 2007/2008 je bilo v visokošolskem dodiplomskem študiju le 66 odstotkov študentov, starih manj kot 25 let. Ob tem podatku se porajajo mnoga vprašanja in odpirajo nove teme, o katerih več povem v nadaljevanju. Po drugi strani je le 10 odstotkov študentov starih več kot 30 let (SURS, 2010).

Pri podiplomskem študiju je zadeva (kot pričakovano) nekoliko drugačna. Manj kot 25 let je starih le 10 odstotkov študentov, največ jih je starih od 25 do 29 let (kar 50 odstotkov), preostalih 40 odstotkov pa pokrivajo študentje, stari več kot 29 let (SURS, 2008). Nekoliko drugačna slika je pri študentih višjih strokovnih šol. Populacije od 20 do 23 let je kar 37 odstotkov, kar tretjina vpisanih pa je stara 30 in več (SURS, 2010).

Zelo zanimivo je tudi gibanje študentov med leti po spolu in vpliv le-tega na starost študentov, zato spodaj prikazem še eno tabelo, v kateri so prikazani vsi študentje terciarnega izobraževanja po starosti od leta 2000 do leta 2008. Razdelitev po spolu je opisana v Prilogi.

Tabela 2: Skupno število študentov terciarnega izobraževanja v obdobju 2000–2008 (v odstotkih)

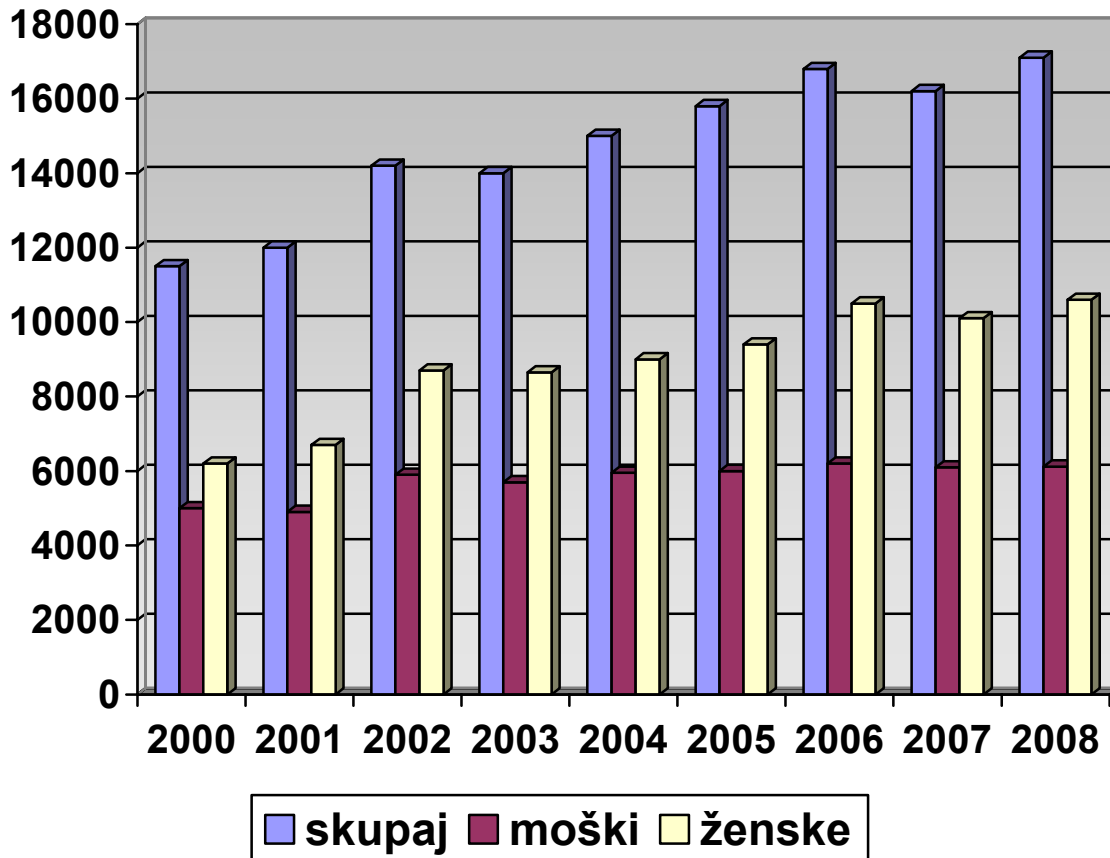
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Spol SKUPAJ	Starost SKUPAJ (absolutno)	91.494	99.214	101.458	104.396	112.228	114.794	115.944	115.445	114.391
	18 let ali manj	1,58	1,26	1,21	1,20	1,01	1,01	1,17	1,02	0,99
	19 let	12,13	11,37	10,88	10,78	10,35	10,00	10,65	10,88	10,48
	20 let	14,27	13,46	13,21	12,37	11,95	11,94	11,74	12,47	12,68
	21 let	13,27	13,59	13,22	12,56	11,74	11,86	11,8	11,80	12,54
	22 let	12,12	12,27	12,34	11,87	11,29	11,05	11,25	11,36	11,41
	23 let	10,35	10,72	10,74	10,82	10,55	10,31	10,28	10,49	10,41
	24 let	7,64	7,47	8,21	8,52	8,8	8,77	8,89	8,59	8,71
	25 let	5,13	5,16	5,36	6,15	6,31	6,28	6,68	6,58	6,40
	26 let	3,50	3,59	3,84	3,97	4,38	4,33	4,36	4,49	4,52
	27 let	2,50	2,73	2,91	2,93	3,15	3,15	3,11	3,12	3,18
	28 let	1,98	2,06	2,30	2,37	2,38	2,41	2,33	2,35	2,37
	29 let	1,59	1,73	1,75	1,85	2,00	1,97	1,84	1,85	1,85
	30–34 let	5,86	6,00	5,89	6,09	6,70	6,84	6,36	6,06	5,79
	35–39 let	4,27	4,55	4,31	4,48	4,69	4,79	4,50	4,18	4,00

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2009.

Na izobrazbeno raven mladih močno vpliva tudi stopnja izobrazbe njihovih staršev. V raziskavi Statističnega urada Republike Slovenije (Mladi v Sloveniji, 2009) je ugotovljena

pozitivna povezanost med tema dvema spremenljivkama (višja kot je izobrazba staršev, višja bo izobrazba otrok).

Slika 2: Število diplomantov terciarnega izobraževanja po spolu, Slovenija, izbrana leta (2000–2008)

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2009.

Z leti se število diplomantov povečuje pri ženskem spolu, kot lahko vidimo v Sliki 2. Število moških diplomantov pa zadnjih nekaj let ostaja nekje na isti ravni (okrog 6000 diplomantov letno).

Tabela 3: Število vpisanih in diplomantov visokošolskega študija po vrsti programa ter univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih, Slovenija, 2008

	Vis. zavodi SKUPAJ		Univerze SKUPAJ		Samostojni vis. zavodi	
	VPISANI	DIPL.	VPISANI	DIPL.	VPISANI	DIPL.
Vrsta prog. SKUPAJ	98128	13786	90862	12691	7266	1095
Vis. str. (prejšnji)	19331	5132	18156	4357	1175	775
Vis. str. (1. bol. st.)	15592	284	11515	126	4077	158
Vis. univ. (1. bol. st.)	15435	296	14780	282	655	14
Vis. univ. (prejšnji)	36239	6024	36239	6024	/	/
Mag. (2. bol. st.)	3391	202	2312	179	1079	23
Enovit mag. (2. bol. st.)	759	41	759	41	/	/
Spec. (prejšnja)	485	388	485	388	/	/
Magistrski (prejšnji)	4902	1014	4864	899	38	115
Doktorski (prejšnji)	1381	402	1213	392	168	10
Doktorski (3. bol. st.)	613	3	539	3	74	/

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2009.

Slovenija je po številu študentov na evropskem vrhu, po številu diplomantov pa na evropskem repu. Iz Tabele 3 je dobro razvidno razmerje med vpisanimi študenti ter tistimi, ki so študij tudi dokončali. Na vseh visokošolskih zavodih se je v letu 2008 vpisalo 90.862 študentov, diplomiralo pa le 12.691 oziroma skoraj 14 odstotkov študentov. Stari visokošolski univerzitetni študij končalo 16,6 odstotka v primerjavi z generacijo, ki se je to leto vpisala na to smer. Številke jasno kažejo, da je vse preveč študentov na razne univerze in visokošolske zavode vpisanih le zaradi statusa študenta. Že vrsto let zapored na višjih šolah ugotavljajo, da je takšnih, fiktivnih študentov kar polovica vpisanih (Študij zaradi statusa, ne zaradi znanja, 2010).

V letu 2009 je število novih diplomantov na terciarni stopnji izobraževanja presežlo 18.000.

Študenti se vse preveč zanašajo na študentsko delo, saj potrebujejo zaslužek. Kar nekaj je tudi takšnih, ki začnejo študirati, vmes si najdejo zaposlitev preko študentskega servisa, zaradi

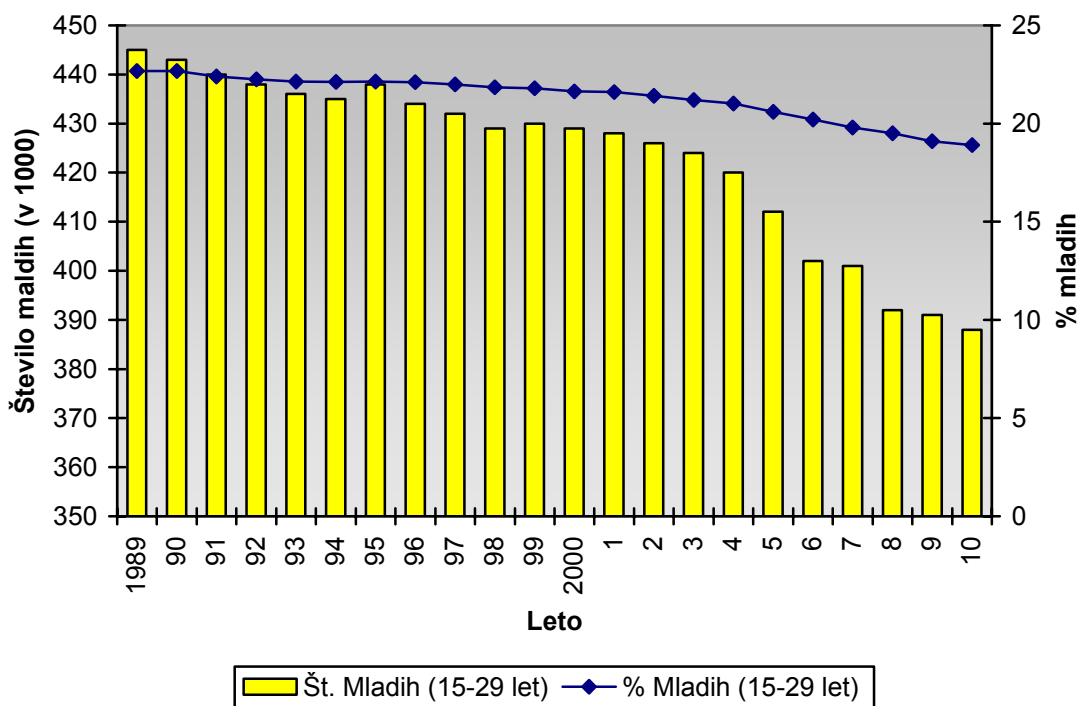
dobrega zaslužka študij premaknejo na stranski tir, na koncu pa tudi nikoli ne doštudirajo, saj se je po nekaj letih »ignoriranja« študijskih obveznosti težko vrniti nazaj. Država in podjetja bi morala povišati štipendije in znižati pogoje za pridobitev le-teh. S tem bi študente motivirali za čim hitrejši zaključek izobraževanja in vstop na trg dela – na trg dela redno zaposlenih ljudi.

2.2 Mladi na trgu dela v Sloveniji

Med mlade po opredelitvi Urada RS za mladino štejemo osebe, stare 15 do 29 let. Tudi v evropskih državah med mlade večinoma štejejo ljudi do 30. leta starosti.

V prejšnjem stoletju so mladi na trgu delovne sile naredili pravo revolucijo, saj so v družbenem razvoju odigrali zelo pomembno vlogo. Danes to ni tako. Mladina se nekako staplja z drugimi družbenimi skupinami in generacijami, nekako nima ničesar, s čimer bi izstopila iz množice. V nasprotju s šestdesetimi in sedemdesetimi leti prejšnjega stoletja, ko so mladi zelo hitro vstopali na trg delovne sile in je bila njihova neodvisnost vidna že zelo zgodaj, se danes mladi nagibajo ravno k obratnemu. Na socialnem, kulturnem in življenjskem področju so vedno manj podkovani, kar seveda vodi k podaljševanju socialnega otroštva in prevzemanju podobnega položaja, kot ga imajo stigmatizirane manjšine (Mladi v Sloveniji, 2009).

Slika 3: Deleži in število mladih (15-29 let), Slovenija, izbrana leta (1989-2010)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije 2009.

Na Sliki 3 lahko vidimo, da delež in število mladih v Sloveniji (kot v Evropi) upadata. Leta 2006 so mladi predstavljali dobro petino prebivalstva, v naslednjih dvajsetih letih pa se pričakuje upad deleža na dobrih 15 odstotkov vsega prebivalstva (SURs). V Sloveniji se je od

leta 1989 delež mladih zmanjšal za 2,6 odstotne točke in po predvidevanjih se bo zniževal tudi v prihodnje. V prvi polovici leta 2010 je bil delež mladih 18,9-odstoten.¹ Upad števila in deleža mladih je posledica staranja prebivalstva.

Ena ključnih prednosti mladih kot delovne sile je najnovejše in kompleksno znanje, ki ga prinašajo iz izobraževalnega procesa. Vse hitrejša življenja, zastarevanje proizvodnih tehnologij in poslovnih procesov ter vedno hitrejši tehnološki cikli zahtevajo nenehno dopolnjevanje znanja, zato imajo mladi na tem področju veliko prednost pred tistimi, ki so izobraževanje zaključili prej. Res pa je, da v sodobni družbi stopnja izobrazbe ni več zadosten pogoj za dobro zaposlitev (Trbanc, 2004, str. 4). Poleg zahtevane izobrazbe trg namreč hoče tudi znanje, izkušnost, prodornost, ambicioznost, in seveda sposobnost. Vse to pa seveda ni lahko doseči, sploh pa ne na zelo konkurenčnem trgu in v obdobju iskanja prve zaposlitve. Pri tem se izkaže pravilo močnejšega. Zaradi teh dveh dejavnikov je veliko terciarno izobraženih mladih brezposelnih, zaposlenih pod slabšimi pogoji ali pa celo opravljajo dela, za katera je zahtevana nižja stopnja izobrazbe (Ignjatović, 2002, str. 78).

Mlade delodajalci smatrajo kot najbolj tvegano delovno silo, to pa zaradi tega, ker naj bi bili najmanj odgovorni, pripadni, resni in zreli v celotni skupini delovno aktivnih ljudi. Po drugi strani jih pa še vedno gledajo kot najbolj prilagodljive, inovativne in najmanj zahtevne zaposlene. Ravno zaradi tega so pripravljene sprejeti veliko slabše pogoje kot sicer (Trbanc, 2004, str. 4).

Tako pridemo do nekega začaranega kroga: na trgu dela so za mlade vedno težje razmere (pomanjkanje delovnih izkušenj zaradi pridobivanja najprej zahtevane izobrazbe in vizije, da bodo z njo končno postali uspešni v svojem poklicu), zato sprejemajo tudi slabo plačane službe ter zaposlitve za določen čas s potencialno možnostjo podaljševanja. Le-te pa jim ne omogočajo socialne in ekonomske varnosti, tako je njihova prihodnost zelo nepredvidljiva (Ignjatović, 2002, str. 78).

Pojavlja pa se tudi problem podzaposlenosti. »Podzaposlene ali delno brezposelne so tiste osebe, ki so sicer zaposlene, vendar bi želele delati več ali na zanje bolj primernih delovnih mestih« (Ignjatović, 2002, str. 78).

Ena od okoliščin, ki tudi vpliva na zaposlovanje mladih, je izrazito podaljšanje izobraževanja. Seveda je to dobra stvar, ker pomeni, da imamo več izobraženih ljudi, vendar to po drugi strani pomeni tudi manjšo delovno aktivnost mladih (Chickering & Gamson, 1987, str. 1). Posledica je prevelika obremenjenost ozke starostne kategorije delovno aktivnih ljudi. Zaradi dolgega študija mladi tudi nimajo pogojev pridobiti delovne izkušnje, ki jih delodajalci ob

¹ Nekaj vloge v statistiki slovenskega prebivalstva igrajo tudi priseljenci iz tujine, vendar je njihov pomen zelo skromen. Prevladujejo mlajši moški, njihova povprečna starost pa je 33 let, tako da večine od njih ne moremo uvrstiti v našo skupino mladih (SURS, 2010).

prvi zaposlitvi v večini zahtevajo. Večina študentov namreč med študijem opravlja razna priložnostna dela, ki niso vezana na smer njihovega študija in so namenjena zgolj dodatnemu zaslužku ter lažjemu preživljanju te socialno najbolj ogrožene skupine. Seveda se najdejo tudi izjeme, ki že med študijem opravljajo razna študentska dela, nekateri celo dela, za katera niso kvalificirani. Vse to z namenom bolj pridobivati izkušnje kot pa sam zaslužek (Trbanc, 2004, str. 5).

Še en razlog (mogoče najmanj pomemben, a vseeno) visoke brezposelnosti med mladimi je odločanje za študiranje predvsem družbenih in poslovnih ved ter prava, kjer ponudba krepko presega povpraševanje (Trbanc, 2004, str. 5). Tudi zato je veliko mladih diplomantov brezposelnih, medtem ko na področjih naravoslovja, informatike in podobnih smeri krepko primanjkuje študentov. Tudi statistike iz leta 2010 kažejo na to, da bo porast zaposlenosti v tem letu glede na preteklo le na področju strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnosti (Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, 2009, str. 22–23).

Pri prehodu mladih iz šolanja v zaposlitev gre za vprašanje usklajenosti in medsebojne povezanosti izobraževalnega in zaposlovalnega sistema ter institucionalne podpore mladim pri prehodu med njimi. Makroekonomski oziroma strukturni dejavniki, institucionalni aranžmaji in ukrepi, pa tudi številni ostali dejavniki so potrebni za čim hitrejšo absorpcijo trga delovne sile letnih prilivov novih generacij (Trbanc & Kramberger, 2007, str. 39).

Na trg dela v povprečju fantje vstopajo eno leto prej kot ženske. V starosti 23 do 24 let zaposlenost mladih namreč prvič preseže 50 %, in ta se iz leta v leto povečuje. Po drugi strani pa je med mladimi samozaposlenih enkrat manj kot znaša slovensko povprečje. Še vedno pa je stopnja brezposelnosti mladih med 20. in 29. letom najvišja v Sloveniji (SURS, 2010).

Leta 2008 je bilo v Sloveniji nekaj več kot 15.500 brezposelnih, kar pomeni četrtno celotne skupine. V veliki meri je prisotna tudi starostna diskriminacija na delu, pri ženskah bolj kot pri moških (Četrtnina vseh brezposelnih mladih, 2008). Mladi iskalci zaposlitev so zaradi zgoraj omenjenih razlogov pripravljani vzeti veliko slabša dela, kot si želijo, in tudi pri teh se morajo zelo izkazati, če sploh hočejo možnost zaposlitve za nedoločen čas. Očitna je posledica: čeprav imajo ustrezno izobrazbo, četudi delajo pridno ter pridobivajo izkušnje, nimajo neke moči v podjetju. Delodajalci to seveda izkoriščajo. Včasih v obliki prevelikega nalaganja dela in prelaganja odgovornosti, včasih z destimulacijskimi orodji, tudi z nadurami, celo z verbalnim nasiljem.

2.2.1 Zaposlenost mladih

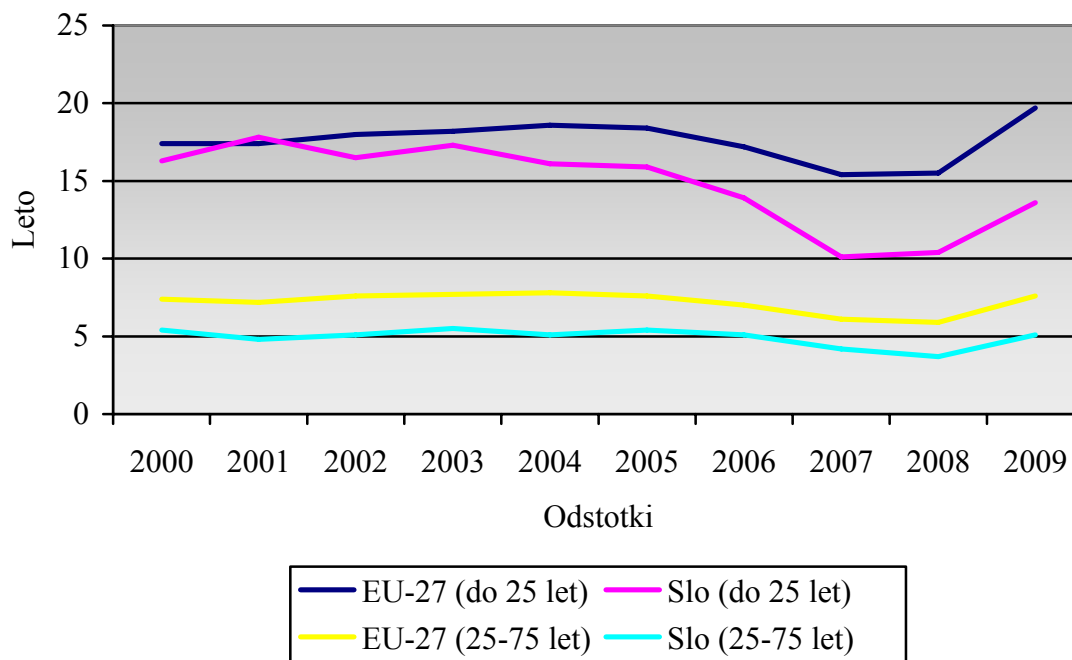
Za večino mladih je prehod iz izobraževanja na trg dela zelo težek. Še težje ga sprejmejo tisti, ki na trg dela vstopijo kot brezposelne osebe, velikokrat brez delovnih izkušenj in s prevelikimi pričakovanji. Starost ob tem prehodu je iz leta v leto višja, saj mladi namenoma podaljšujejo študij, da se izognejo statusu brezposelnosti (zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj so težje zaposljivi). Tako se mladi odločajo za podaljševanje študija, še višjo

izobrazbo, vendar še vedno nimajo delovnih izkušenj in so zato še težje zaposljivi, saj delodajalcem v večini ni všeč visoka izobrazba brez nikakršnih delovnih izkušenj. Kljub vsemu pa se mladi brezposelni še vedno hitreje zaposlujejo kot starejši, saj so veliko bolj prilagodljivi in pripravljeni sprejeti različne zaposlitve. Vse iz razloga, da sploh lahko začnejo delati. Statistike kažejo, da so mladi brezposelni v drugem četrtletju 2009 iskali zaposlitev dobrih 9 mesecev, starejši pa približno leto in pol (SURS, 2009).

Zaradi hitrega spreminjanja gospodarskih in tehnoloških razmer se mladi še toliko bolj bojijo za svojo zaposlitev ter prihodnost, še posebej v času gospodarske krize. Dogaja se namreč, da delovnih mest primanjkuje za vse, iz leta v leto pa na trg dela prihaja nova mlada delovna sila, ki po končanem šolanju pogosto čaka na zaposlitev. Ravno zato tudi ta skupina pogosto sklepa pogodbe za določen čas, delajo s prilagodljivim delovnim časom ter se zaposlujejo celo v drugih državah. Res pa je, da mlade generacije pred njimi vseh teh možnosti sploh niso imele (Mladi v Sloveniji, 2009).

V Sloveniji padajo kritike ravno na ta račun. Delodajalcem sedanji sistem ni po godu, saj dvomijo v strokovno usposobljenost mladih po končanem šolanju, nočejo pa izgubljati dragocenega časa in denarja z raznimi uvajanji in usposabljanji, saj je na trgu dela veliko izbire in skoraj vedno se najde kandidat z želenimi lastnostmi.

Slika 4: Brezposelnost po različnih starostnih skupinah v Sloveniji in EU-27, v odstotkih

Vir: Eurostat yearbook, 2010, str. 298.

Slika 4 prikazuje težjo zaposljivost mladih na trgu dela – tako pri nas kot v Evropi. Zanimivo pa je, da imata tako Slovenija kot EU-27 od leta 2003 enak trend brezposelnosti – tako mladih

kot starejših. V zadnjem letu, ko je Evropo udarila recesija, je brezposelnost poskočila v vseh starostnih skupinah in v vseh državah Evrope.

Kakor sem že omenila, je stopnja brezposelnosti med ženskami višja kot pri moških. Ravno tako pa je tudi drastično višja pri mladih (glej Tabela 4).

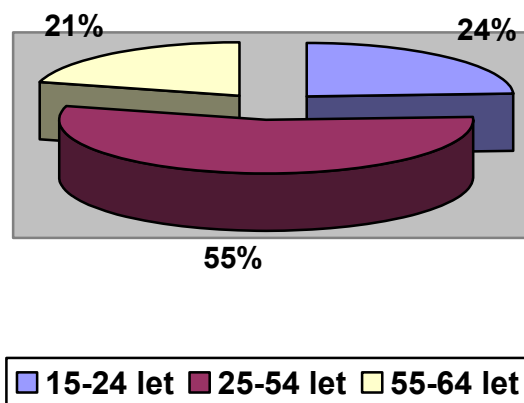
Tabela 4: Stopnja brezposelnosti po spolu in letih, v odstotkih, 2008 (EU-27, Slovenija)

	Moški	Ženske	< 25 let	25–74 let
EU-27	6,6	7,5	15,4	5,9
Slovenija	4	4,8	10,4	3,7

Vir: Eurostat pocketbooks, 2009, str.21.

V Sloveniji je sicer malo nižja brezposelnost kot v EU-27, a vseeno si delimo isti vzorec. Brezposelnost mladih je skoraj trikrat višja kot brezposelnost pri ostalih starostnih skupinah.

Slika 5: Deleži zaposlenih po različnih starostnih skupinah, 2008

Vir: Eurostat pocketbooks, 2009, str. 21.

Iz Slike 5 lahko razberemo, da je bilo v letu 2008 najmanj zaposlenih med starejšimi prebivalci, vendar tudi med mladimi ni velike razlike.

Po analizah Zavoda za zaposlovanje lahko rečemo, da so delodajalcem v 46,2 odstotkih primerov poleg izobrazbe najbolj pomembne izkušnje. Poleg tega je pomembno tudi znanje računalništva in znanje tujih jezikov (Trbanc, 2004, str. 6).

Strokovnjaki so si enotni, da bo treba tako na ravni Evropske unije kot v posameznih državah članicah več vlagati v izobraževanje mladih in njihovo zdravje. Treba pa bo tudi izboljšati prehode od izobraževanja k delu (z vključevanjem mladih v družbo že v času šolanja) (Mladi v Sloveniji, 2009).

2.2.2 Brezposelnost mladih

V začetku 90. let so med brezposelnimi mladimi prevladovali tisti z zaključeno osnovno ali srednjo šolo. Zaradi majhnega števila diplomantov so se lahko zaposlili vsi s šesto stopnjo izobrazbe. Danes to ni tako. Zaradi vedno večje ponudbe delavcev z visokošolsko izobrazbo je med mladimi diplomanti vedno več brezposelni. Zaradi takšne konkurence je danes pomembna tudi smer študija in ostale izkušnje, medtem ko je bila v 90. letih pomembna samo diploma (Poslovni dnevnik, 2010).

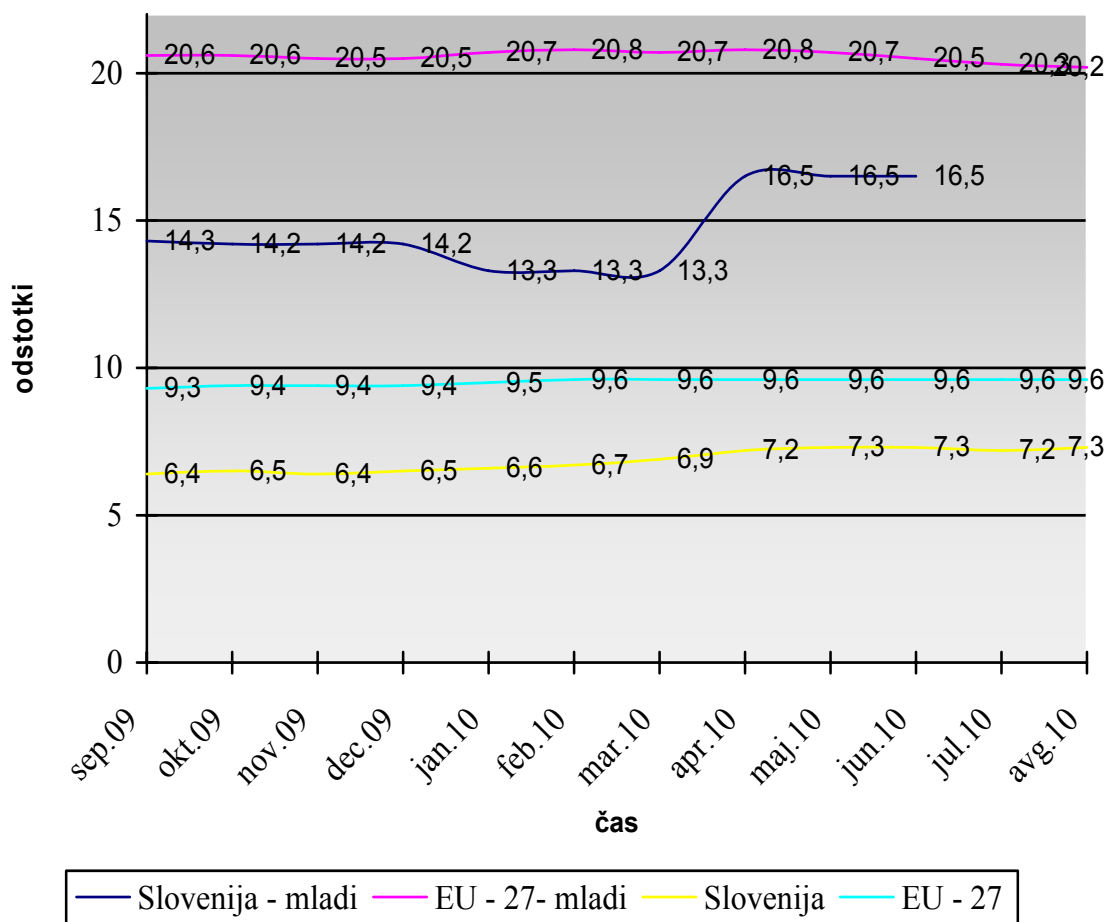
Med brezposelnimi, starimi od 25 do 29 let, ima vsak peti že šesto stopnjo ali več. Največ diplomantov se na zavod prijavi kot iskalcev prve zaposlitve (36,5 odstotka diplomantov s šesto stopnjo izobrazbe v letu 2009), veliko pa jih je tudi takšnih, ki jim je potekla pogodba za določen čas (41 odstotkov diplomantov s šesto stopnjo izobrazbe v letu 2009). Res pa je, da mladi diplomanti niso dolgo prijavljeni na zavodu – povprečje med tistimi s šesto stopnjo izobrazbe ali več znaša nekaj več kot eno leto (Poslovni dnevnik, 2010).

Povezano z dejstvom, da med diplomanti že nekaj časa prevladujejo ženske, so tudi med brezposelnimi diplomanti tri četrtine žensk. Med brezposelnimi z osnovno ali srednjo šolo pa prevladujejo moški. Viljem Spruk je mnenja, da ženske očitno bolj pridno študirajo, a so vseeno zaradi spola bolj diskriminirane na trgu dela (Poslovni dnevnik, 2010).

V evidenci brezposelnih leta 2009 je bilo prijavljenih največ diplomiranih ekonomistov, pravnikov, komercialistov, upravnih organizatorjev in poslovnih sekretarjev. Povpraševanje po teh profilih je po mnenju Spruka zadostno, a ne toliko, da bi se vsi zaposlili (Poslovni dnevnik, 2010).

Zaradi omenjenih dejstev mladi na trgu dela posegajo v vse vrste zaposlitve s samo eno željo: da bi le-to sploh imeli. Velik odstotek je tudi takšnih, ki so po opravljeni diplomati pustili razna študentska dela, ki so jih opravljali med študijem (natakarji, prodajalci), z namenom prijaviti se na zavod in poiskati svoji izobrazbi primerno zaposlitev. Ko pa uvidijo, da zaposlitve v tako kratkem času za njih ni, se vrnejo nazaj na svoja stara študentska delovna mesta, ki pa so v večini tudi zelo kratkoročna. Zaradi takšne fleksibilnosti mladih se skoraj tri četrtine mladih na zavodu zaposli. To pa ni rešitev problema brezposelnosti mladih, ampak le njihovo izkoriščanje (Poslovni dnevnik, 2010).

Slika 6: Brezposelnost v Sloveniji in EU-27, v odstotkih, september 2009 – avgust 2010

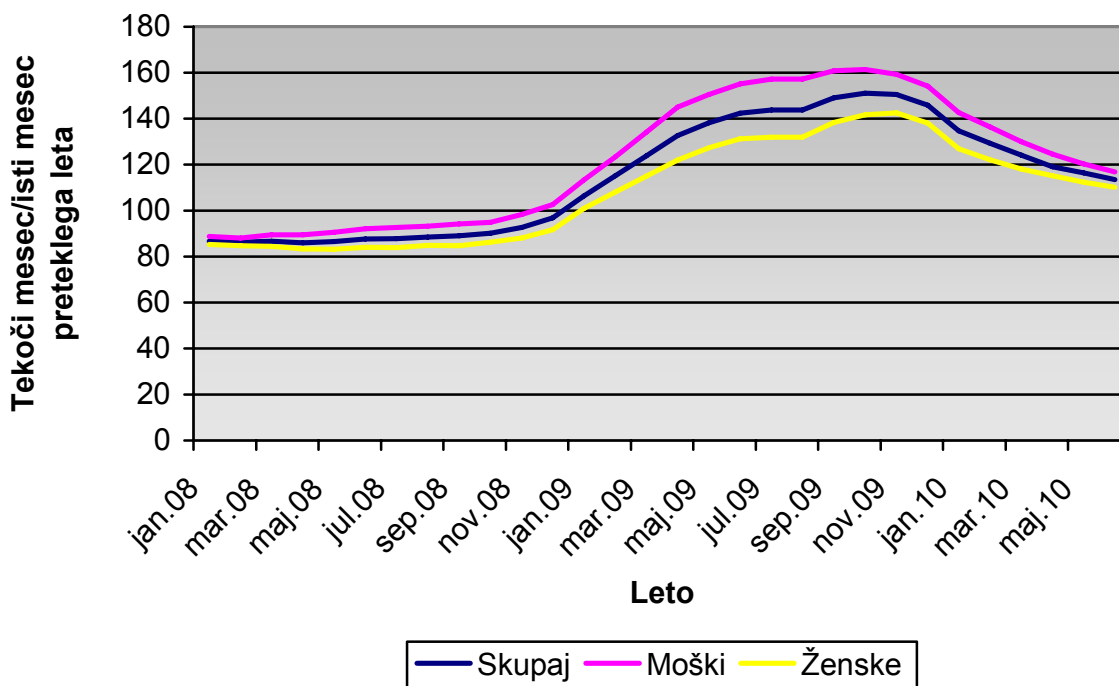

Vir: Eurostat yearbook, 2010, str. 299.

Po raziskavah sodeč je brezposelnost v Sloveniji še vedno manjša kot evropsko povprečje. Na Sliki 6 lahko vidimo primerjavo brezposelnosti celotne delovno aktivne skupine ljudi z brezposelnostjo mladih v Sloveniji in EU-27. Brezposelnost mladih se je od septembra lani pri nas povišala za več kot 2 odstotni točki, v EU-27 pa je padla za skoraj pol odstotne točke. Brezposelnost mladih pri nas je aprila 2010 močno poskočila in tam tudi ostala.

Že večkrat sem omenila, da je med mladimi veliko več brezposelnih žensk. Po mnenju Spruka je to zaradi diskriminacije delodajalcev, saj imajo raje moške, ker jih smatrajo za bolj iznajdljive, tu pa je še vrsta drugih razlogov. Predvsem zadnji dve desetletji se mladi soočajo z negativnim odnosom delodajalcev do potencialnega starševstva. Predvsem ženske se srečujejo z negativnimi odzivi na nosečnost, oviranim napredovanjem po porodniškem dopustu ter mukotrpnimi razgovori za službo, kjer mlade ženske otrok skorajda ne smejo omenjati (Stropnik, 2006, str. 71).

Slika 7: Delež brezposelnega prebivalstva po spolu v primerjavi s predhodnim letom, 2008–2010

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2009.

Iz Slike 7 je razvidno, da je konec leta 2008 brezposelnost v primerjavi s predhodnim letom začela rasti tako za moške kot za ženske. Decembra 2008 je bilo brezposelnih 32.564 moških in 33.675 žensk. Konec leta 2009 je število naraslo na 50.204 moških in 46.468 žensk. Maja 2010 smo imeli 51.273 brezposelnih moških in 46.814 brezposelnih žensk (SURs, 2010). Velja pa omeniti, da so v tej statistični raziskavi vključene vse starostne skupine in vse ravni izobrazbe. To je pomembno zato, ker je pri ženskah z nižjo izobrazbo (5. ali manj) stopnja brezposelnosti nižja kot pri moških, ravno obratno kot pri visokih izobrazbah.

2.3 Dejavniki, ki vplivajo na položaj mladih na trgu delovne sile

Najbolj pomembni dejavniki, ki vplivajo na položaj mladih na trgu delovne sile, so gospodarska gibanja, demografska gibanja, spremembe v izobraževalnih sistemih in podaljšanja izobraževanja, povečanje fleksibilnosti na trgih delovne sile, politika zaposlovanja in drugi, osebni razlogi.

- **Gospodarska gibanja**

Gibanja na trgu delovne sile so tesno povezana z gospodarskimi gibanji. Če smo v obdobju recesije, kar pomeni negativne posledice za trg kapitala ter za trg blaga in storitev, je tudi brezposelnost večja (Trbanc, 2004, str. 7). To je še toliko hujša posledica za mlade, ki ravno

iščejo zaposlitev, saj večina podjetij v takšnem obdobju ne zaposluje na novo. Če pa že, je konkurenca še toliko večja, saj lahko zraven prištejemo še vse tiste, ki so izgubili zaposlitev.

Gospodarska gibanja pa lahko seveda vplivajo tudi na že zaposlene mlade kadre. Kakor sem že omenila, delodajalci mlade večinoma zaposlujejo za določen čas, po preteku nekega časa in uspešnega opravljanja dela ter seveda pomanjkanja kadra v podjetju, jim omogočijo zaposlitev za nedoločen čas. Recesija pomeni velika odpuščanja, najprej zaposlenih, ki se jim najhitreje izteče pogodba – mladih, zaposlenih za določen čas (Trbanc, 2004, str. 7).

- **Demografska gibanja**

Podaljševanje življenjske dobe prebivalstva ter upad rodnosti vodita v staranje populacije v vseh evropskih državah. Slovenija je temu še toliko bolj izpostavljena, saj sodi v sam evropski vrh na področju staranja prebivalstva. Posledica je očitna: zmanjšanje skupine delovno aktivnega prebivalstva in zaradi tega podaljševanje delovne dobe (Trbanc, 2004, str. 8).

Za mlade je to nekako pozitiven pojav (vsaj pri zaposlovanju), saj je zaradi vedno manjšega pritoka mladih na trg delovne sile mladinska brezposelnost vedno manjša. To pa samo na področjih, kjer sta povpraševanje po kadrih in njihova ponudba nekako izenačena. Zaradi ogromnega zanimanja študentov samo za nekatere segmente pa obstajajo strukturna neskladja, kar privede do velike brezposelnosti na določenih segmentih in ogromnega povpraševanja po kadrih na ostalih področjih. V vsakem primeru pa se zaradi omenjenih demografskih gibanj pričakuje izboljššan odnos delodajalcev do zaposlovanja mladih (Trbanc, 2004, str. 8).

- **Spremembe v izobraževalnih sistemih in podaljšanje izobraževanja**

V 90. letih je bila v Sloveniji izvedena izobraževalna reforma, katere namen je bil povečanje zaposljivosti mladih. Glede na to, da je v tistih časih pomen izobrazbe postajal vse večji, je nastal nekakšen trend nadaljevanja izobraževanja na terciarni stopnji (Trbanc & Verša, 2002, str. 340). Mlade je k terciarnemu izobraževanju spodbujala država (z različnimi izobraževalnimi politikami), starši (večinoma tisti iz delavskih razredov, ki so za svoje otroke hoteli boljšo prihodnost) ter študentje oz. mladi sami. Večinoma iz strahu pred brezposelnostjo. Na ta način si lahko razložimo velik porast študentov na višjih in visokošolskih programih v začetku 90. let (Trbanc, 2004, str. 9).

V Sloveniji pa kljub temu še vedno vlada strukturno neskladje, kar tudi povzroča veliko brezposelnost med diplomanti. Zanimanje na področju družbenih in poslovnih ved ter prava je ogromno, medtem ko je povpraševanje na področjih tehnike, proizvodnih tehnologij in gradbeništva ter na področju naravoslovnih znanosti, matematike in računalništva veliko premajhno. To pomeni, da so ta dela veliko bolj iskana, posledično tudi bolje plačana in zato

tudi cenjena. Kadra pa še vedno primanjkuje. Državi še vedno ni uspelo najti orodja, s katerim bi izenačila to neskladje. Enako je v državah EU (Verša & Spruk, 2004, str. 5–6).

- **Povečanje fleksibilnosti na trgih delovne sile**

Mladi, ki ravno vstopajo na trg dela, so veliko manj odporni na razne spremembe v zaposlitvenih vzorcih, pomanjkanja delovnih mest ter brezposelnost kot tisti, ki so na trgu dela že dalj časa. Ravno zaradi tega se soočajo z različnimi prilagoditvami temu sistemu, lahko bi jim rekli manj varne zaposlitve. To so zaposlitve za krajši delovni čas in zaposlitve za določen čas. Le-te so se v Sloveniji zelo razširile od začetka 90. let, saj je kar tri četrtine zaposlitev na novo ravno (sploh pri mladih diplomantih) za določen čas. Po drugi strani pa imamo v primerjavi z EU še vedno veliko manj zaposlitev za nepolni delovni čas, kar bi morali urediti zaradi takšnega odstotka brezposelnosti med mladimi. Tako bi jim omogočili vsaj delno integracijo v zaposlitev (Trbanc, 2004, str. 10).

Po drugi strani pa se zopet pojavi problem. Nekaterim skupinam mladih grozi nevarnost, da bodo zaradi pogostega opravljanja zaposlitev za določen čas ter tistih za krajši delovni čas tudi pozneje izpostavljene nizki stopnji udeležbe v zaposlitvi, kar bo pripeljalo do visoke stopnje socialne negotovosti teh skupin (Furlong & Hammer, 2000).

- **Reguliranje zaposlovanja, politika zaposlovanja in odnos socialnih partnerjev do zaposlovanja mladih**

Vključevanje mladih v zaposlovanje je pogojeno z različnimi zakonskimi in kolektivnimi predpisi, v sodelovanju med delodajalci, sindikati in državo. Način in hitrost zaposlovanja mladih sta tako odvisna od načina, kako je zaposlovanje regulirano v zaposlitveni zakonodaji. Eden od pomembnejših mehanizmov spodbujanja zaposlovanja so razni programi aktivne politike zaposlovanja. Tako Slovenija kot vse ostale članice EU tej problematiki posvečajo dosti pozornosti. Veliko je namreč slabo izobraženih mladih, prav tako dolgotrajno brezposelnih mladih (več kot pol leta naenkrat) (Trbanc, 2004, str. 11).

Veliko vlogo pri zaposlovanju mladih imajo poleg države in njene politike zaposlovanja tudi delodajalci sami. To se izraža skozi njihovo vpetost v sisteme izobraževanja, usposabljanja in lajšanja prehodov v zaposlitev (preko vajeništva, poklicnega usposabljanja, zagotavljanja pridobivanja delovnih izkušenj ipd.). V Nemčiji, Avstriji in na Nizozemskem je ta vpetost velika, zato so stopnje brezposelnosti mladih dosti nižje kot drugje. Zelo pomembna sta tudi splošen odnos in zavzetost delodajalcev za zaposlovanje mladih, kar pa zna biti odvisno od akcij zaposlovanja (Trbanc, 2004, str. 11).

- **Ostali razlogi (osebni, drugi ...)**

Od posameznika do posameznika so različni. Nekateri med študijem ne želijo delati, ker se želijo v celoti posvetiti študiju (zato tudi nimajo delovnih izkušenj in so težje zaposljivi), drugi ravno obratno. Nekateri mladi so popolnoma prilagodljivi in bodo pristali tudi na nekoliko slabše pogoje za prvo zaposlitev, spet drugi ne razmišljajo tako. Različnih primerov je veliko.

3 RAZLOGI ZA ŠTUDENSKO DELO

Razlogov za študentsko delo je več, glavni od njih pa je finančni. Vse preveč je študentov, ki prihajajo z vseh koncev Slovenije študirat v večja mesta, tako se stroški študija povečajo. Ravno zaradi tega se večina študentov odloča za dodaten vir prihodka, to so razna dela preko študentskega servisa.

Drugi izmed glavnih razlogov pa so vsekakor tudi izkušnje. Delodajalci jih od diplomantov po večini zahtevajo, le-ti tako nimajo druge izbire, kot da jih že v času študija vsaj nekaj pridobijo (čeprav se formalno ne štejejo). Po navadi se študenti za takšna dela odločajo v višjih letnikih študija, saj si takrat lahko privoščijo več izostankov od študijskih obveznosti. To je tudi eden od razlogov, zakaj imamo v Sloveniji tako dolgo povprečno dobo študija.

V tem poglavju prikažem socialni položaj študentov (skozi njihove prihodke, stroške in oportunitetne stroške študija).

3.1 Življenjski stroški

Glavni strošek večine študentov je strošek nastanitve, seveda pa so pomembni tudi drugi stroški: hrana, transport, študijska gradiva in morebitna šolnina.

V šolskem letu 2008/2009 je bilo v študentskih domovih nastanjenih 16,4 odstotka vseh visokošolskih ter višješolskih študentov (SURS, 2009). V tem šolskem letu je delovalo 69 študentskih domov po Sloveniji, ki so nudili nastanitev 10.886 študentom (Cekin.si, 2009). Ostali študentje so bivali doma ali pri sorodnikih ali pa so imeli že lastno gospodinjstvo. Statistika kaže, da je v študentskih domovih še vedno največ najmlajše populacije študentov – stari manj kot 21 let (Raziskava Evrostudent SI, 2007).

Povprečna stanarina za bivanje v študentskem domu v Ljubljani znaša 64,57 evra. Študenti, ki so izpostavljeni trgu, za stanarino povprečno plačujejo 180 evrov. Iz tega lahko sklepamo, da je povprečen strošek za bivanje študenta, ki ni iz regije, 152 evrov (ŠOS, 2010).

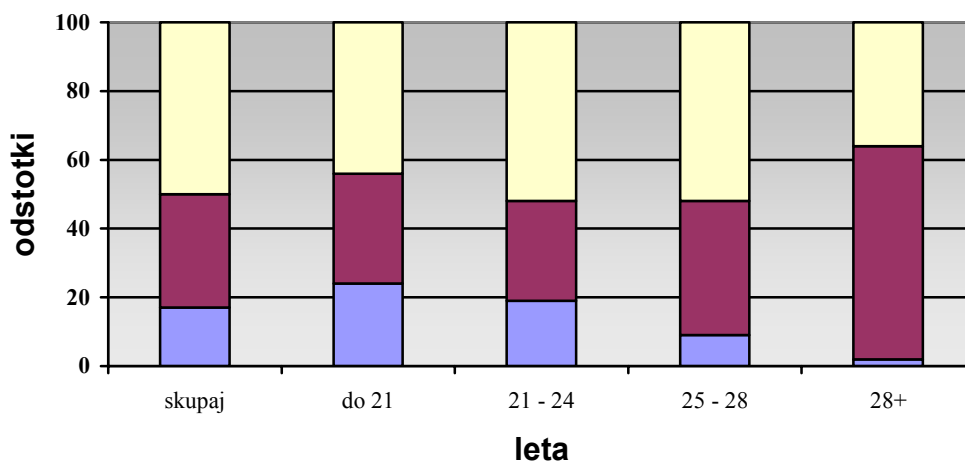
Tabela 5: Število študentskih domov in zasebnih pravnih oseb, registriranih za dejavnost študentskih domov, ter študenti, nastanjeni v teh domovih, šolsko leto 2008/09

	1985	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Št. domov	17	18	19	19	32	35	40	40	69
Št. nastanjenih	7675	8459	8876	9198	10139	10299	11481	10879	10886

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2010.

Iz Tabele 5 je razvidno, da se število študentskih domov in podobnih nastanitev z leti povečuje, kar je vsekakor pozitivno dejstvo za vse bodoče študente. Tudi število nastanjenih študentov, se je z leti povečevalo, le v zadnjih dveh letih lahko beležimo rahel upad.

Slika 8: Vrste nastanitev glede na starost študentov, Slovenija, 2006/07

Vir: Raziskava Evroštudent SI, 2007.

Iz Slike 8 je razvidno, da še vedno večina študentov živi v lastnih gospodinjstvih oziroma pri starših in sorodnikih. Od 25. leta v študentskih domovih biva manj kot 10 % študentov, večinoma zaradi ostrih pogojev za sobe (oseb s statusom študenta), ravno tako pa zaradi drugih prioritet v teh letih (mlade družine).

V letu 2006/2007 je imel povprečen študent po raziskavah dobrih 500 evrov mesečnih stroškov, skoraj polovico samo za nastanitev ter prehrano. Tistim, ki so študirali na samostojnih visokošolskih zavodih, pa so se pa mesečni stroški precej zvišali, večinoma na račun višjih šolnin. Študenti, ki bivajo doma, imajo po raziskavah sodeč skoraj za polovico nižje mesečne stroške (SURS, 2008).

Življenjski stroški študentov, ki so živeli v lastnem gospodinjstvu, so bili višji od povprečnih življenjskih stroškov študentov (znašali so 634 evrov mesečno). Povprečna cena nastanitve je

znašala 163 evrov, skoraj toliko je znašala tudi prehrana. Stroški študentov, ki so živeli pri starših, so bili za več kot polovico manjši (292 evrov mesečno), predvsem zaradi nastanitve in prehrane. Za prehrano so v letu 2007 študenti v povprečju porabili 96 evrov oz. 19 % vseh stroškov (ŠOS, 2010).

3.2 Prihodki

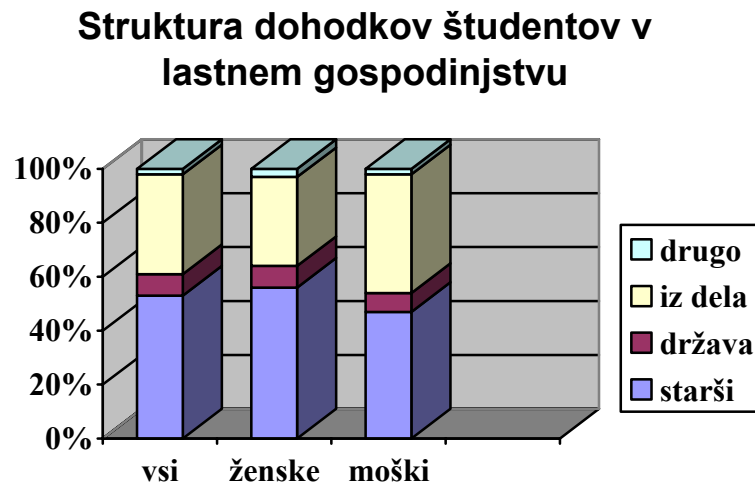
Študentje so od nekdaj znani kot skupina ljudi z najnižjimi prihodki. Mlajše populacije še večinoma živijo pri starših, ki jih tudi v popolnosti financirajo, potem pa dokončajo srednjo šolo in se zaposlijo (največji vir prihodka) ali pa doštudirajo in se potem zaposlijo (zopet največji vir prihodka). Študenti v večini niso zaposleni, financirajo se s strani države (razne štipendije, subvencije) in staršev. Vsi starši pa niso finančno tako zmožni, da bi otroku plačevali sam študij kot nastanitev (če ne bivajo doma), hrano, obleke in druge življenjske potrebščine, in sicer najmanj nekaj let. Zato se je na našem trgu dela razvil popolnoma nov pojem: študentsko delo. Le-ta zaposlenim študentom prinaša največji del mesečnega prihodka.

V šolskem letu 2006/2007 je mesečni prihodek študenta, ki vzdržuje lastno gospodinjstvo, znašal 755 evrov. Vendar je samo dobro tretjino tega pridobil z delom – 8 odstotkov je prispevala država, ostalo pa si financirali starši. Povprečni prihodek študenta, ki pa je bival doma, je bil bistveno nižji – 333 evrov mesečno. Od tega je sam zaslužil 61 odstotkov, 14 odstotkov je krila država, razliko pa starši – Glej Sliko 7. (Raziskava Evroštudent si 2007). V šolskem letu 2004/2005 pa je študent, ki je živel v lastnem gospodinjstvu, z delom zaslužil 52,9 odstotkov zaslužka, starši so prispevali 32,5 odstotka. Tisti, ki so živeli doma, so z delom zaslužili 52 odstotkov dohodkov, starši so prispevali 15 odstotkov (Raziskava Evroštudent SI 2005).

3.2.1 Študentsko delo

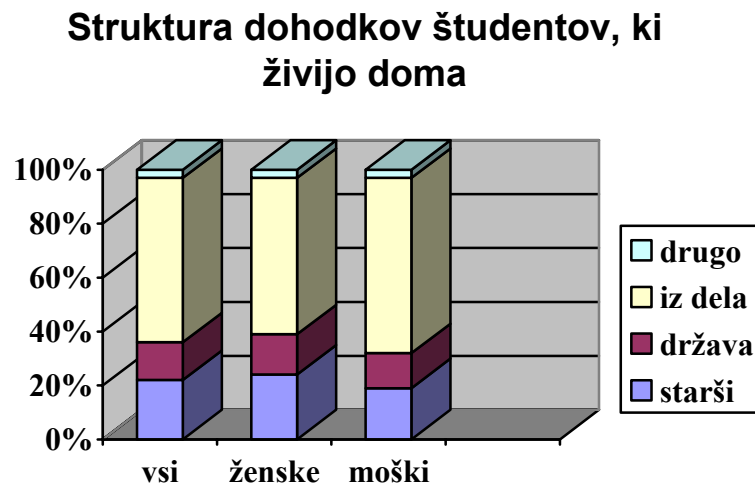
Veliko študentov večino svojih prihodkov pridobi s študentskim delom. To večini od njih tudi omogoča oziroma olajša študij, sploh pa študentom, ki študirajo zunaj svojega kraja. Ravno vrsta nastanitve (študenti, ki živijo doma ali v lastnem gospodinjstvu) je velika spremenljivka v prihodkih študentov. Te razlike prikažem na Sliki 9 in Sliki 10.

Slika 9: Struktura dohodkov študentov, ki živijo v lastnem gospodinjstvu

Vir: *Evroštudent SI 2007, str. 34.*

Slika 10: Struktura dohodkov študentov, ki živijo doma

Vir: *Evroštudent SI 2007, str. 34.*

Če bi sodili samo po slikah 9 in 10, bi lahko dobili zavajajočo informacijo, da študenti, ki živijo doma, s študentskim delom zaslužijo več kot tisti, ki živijo v lastnem gospodinjstvu. To bi bil seveda paradoks, saj ravno študenti, ki ne živijo doma, v večini potrebujejo več denarja kot tisti, ki so še vedno s starši. V letu 2007 je bil povprečni prihodek študenta, ki živi v lastnem gospodinjstvu, 755 evrov, od tega jih je 282 prislužil z delom, večino so prispevali starši, nekaj tudi država. Povprečni prihodek študenta, ki biva doma, je bil v letu 2007 332,7 evrov. Od tega je z delom zaslužil 202 evra, 73 evrov so prispevali starši, razliko pa država in drugi viri prihodka. Tu lahko vidimo, da študenti, ki bivajo v lastnem gospodinjstvu delajo več, seveda pa dobijo tudi več podpore s strani staršev in ostalih svojcev.

Pri delu preko študentskega servisa pa se pojavlja ogromen problem za državo. Kakor sem že omenila, je za takšno obliko dela potreben status študenta. Veliko število pa je takšnih,

»fiktivnih študentov,« ki se na terciarno stopnjo izobraževanja vpisujejo izrecno zaradi študentskega dela in ne zaradi študija. Leta 2008 je bila tako med 4000 rednimi študenti slovenskih višjih strokovnih šol več kot polovica takšnih, ki so bili vpisani le zaradi statusa. Enak problem se pojavlja med izrednimi študenti, le v manjšem številu, saj je status študenta tam dražji. 20 do 30 odstotkov študentov si letni status kupi s plačilom prvega obroka šolnine, nato pa jih ni več v šolo (Stamejčič, 2009, str. 2). Na začetku šolskega leta je študentskemu servisu namreč treba oddati potrdilo o vpisu za naslednje šolsko leto, kar je dovolj za celoletno naročanje napotnic.

Načeloma velja neko nenapisano pravilo, naj bi vsak študent nekje do 26. leta opravil vse svoje študijske obveznosti. Zato so tudi študenti, stari več kot 26 let, posebna skupina pri obravnavanju študentskega dela. Sicer lahko delajo preko študentskega servisa, a le, če imajo še vedno status študenta. Glede na to, da naj bi do sedaj že nekako morali opraviti svoje študijske obveznosti ter diplomirati, jih država »kaznuje« z neko vrsto davka. Ob vsakem delu se jim namreč odvaja 25 % akontacija dohodnine za vsako nakazilo, ki je večje od 88,88 evra. Če pa je pri tem študentu minilo več kot 6 let od vpisa na dodiplomski ali več kot 4 od vpisa na podiplomski študij, mu je odvzeta še posebna olajšava za akontacijo dohodnine (Študentska organizacija Slovenije, 2009). S tem država spodbuja študente, naj čim prej diplomirajo ter se redno zaposlijo in tako niso več v breme državi.

3.2.2 Štipendije

Poleg študentskega dela država omogoča študentom še dodaten vir zaslužka, štipendije. Štipendija je oblika denarne pomoči posameznikom za potrebe njihovega izobraževanja, poklicnega usposabljanja, raziskovalnih programov, učenja tujih jezikov ipd. Temelji na akademskem uspehu, posebnih talentih oz. dosežkih, socialnem statusu ali pripadnosti društvu ali etnični skupini (SURS, 2010). Štipendije dodeljujejo država, podjetja, družbe, skladi itd. Poznamo tri vrste štipendij:

- **Kadrovska štipendija** (MDDZS, 2010)

Podeljujejo jih organizacije in delodajalci v skladu z njihovimi kadrovskimi potrebami. Podjetje po navadi razpiše število štipendij za naslednje šolsko leto, dijaki oz. študenti pa se na njih prijavijo. Seveda ima vsako podjetje svoje pogoje in kriterije, na osnovi katerih naredi selekcijo.

Poznamo dve vrsti kadrovske štipendije: neposredno financirane (prijave zainteresiranih sprejemajo delodajalci neposredno) ter posredno financirane (prijave zainteresiranih sprejemajo regionalne razvojne agencije). Višina kadrovske štipendije ne sme biti nižja od državne (republiške), navzgor ni omejena. Po statističnih podatkih so le-te najvišje v RS.

S tem, ko študent sprejme štipendijo, se obveže, da bo po končanem šolanju delo opravljal pri podjetju, ki ga je štipendiralo in mu tako omogočilo lažji in hitrejši študij. Za delodajalca so

kadrovske štipendije ugodne zato, ker si na ta način zagotovi bodoči kader. Velikokrat štipendisti v podjetju opravljajo tudi strokovne prakse ter ostala podobna dela, s katerimi se delno že usposablja za bodoče delo.

Največ kadrovskih štipendij podelijo v predelovalnih dejavnostih (okrog 40 %), v javni upravi, obrambi in socialnem zavarovanju pa nekoliko manj (okrog 10 %). V letu 2008 je bilo odobrenih 7160 kadrovskih štipendij, povprečna štipendija je znašala 242,73 evrov.

- **Zoisova štipendija** (MDDZS, Vse za mlade, 2010)

Namenjena je izrazito nadarjenim dijakom in študentom. Vsako leto se razpišejo pogoji, ki morajo biti opravljeni, da jo dijak/študent lahko dobi. Poleg nadarjenosti so za pridobitev Zoisove štipendije potrebne dobre ocene oz. povprečje. Je tudi stimulacijsko zasnovana: z nadpovprečnim povprečjem se višina štipendije vsako leto povečuje, s podpovprečnim pa jo lahko dijak/študent celo izgubi. Delež Zoisovih štipendij med vsemi je nekaj nad 20 %. V letu 2008 je bilo odobrenih 12.968 štipendij, povprečna višina le-te je znašala 187,46 evrov. V letu 2009 je znašala 192,27 evrov (ŠOS, 2010).

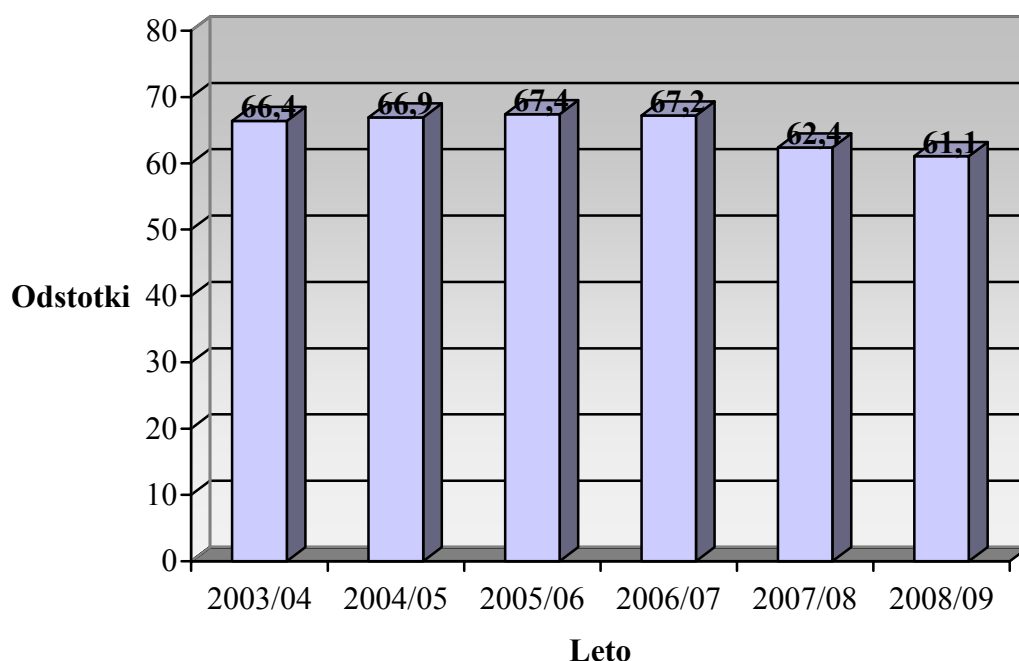
- **Republiška štipendija** (MDDZS, 2010)

To je štipendija za tiste, ki imajo podpovprečni dohodek (bodisi študent sam bodisi njegovi starši). Pogoje izpolnjujejo tisti, katerih povprečni mesečni dohodek na družinskega člana ne presega 65 odstotkov minimalne plače (za tiste, ki se izobražujejo v kraju svojega stalnega prebivališča), in od 66 do 68 odstotkov minimalne plače (za tiste, ki se šolajo zunaj svojega stalnega prebivališča). Pri republiški štipendiji obstajajo še razni dodatki, to so: dodatek na dohodek družinskega člana, za vrsto in področje izobraževanja, za izobraževanje zunaj stalnega prebivališča, za štipendiste s posebnimi potrebami, za študijski uspeh.

Ta vrsta štipendije je od vseh še najbolj socialno naravnana, pogoj za njeno ohranitev skozi šolanje je samo dober učni uspeh, saj je konec koncev namenjena olajšanju študija in ne kot nadomestilo za brezposelnost. Teh štipendij je tudi največ, približno dve tretjini vseh štipendij.

V letu 2008 je bilo odobrenih 33.698 republiških štipendij, v povprečju je znašala 155,68 evrov. V letu 2009 je povprečna štipendija znašala 174,84 evrov (ŠOS, 2010).

Slika 11: Število vloženih in odobrenih vlog za državne štipendije med leti 2003–2009

Vir: ŠOS, 2010.

Na Sliki 11 je razvidno, da število odobrenih štipendij v zadnjih letih v primerjavi z vloženimi vlogami pada. Po zadnjih podatkih je katero koli štipendijo leta 2008 v Sloveniji prejemalo 54.256 dijakov in študentov. Glede na pretekla leta lahko rečemo, da se število štipendistov iz leta v leto zmanjšuje (glede na število dijakov in študentov) (SURS 2010).

3.2.3 Drugo (starši)

Velik del prihodkov študentov še vedno predstavlja pomoč staršev in družine. Večina študentov, ki ne študira v kraju bivanja, s štipendijami in drugimi oblikami pomoči pa tudi s študentskim delom ne zmore pokriti vseh stroškov študija. Pomagajo jim starši in drugi člani družine, seveda v svojih zmožnostih.

3.3 Problematika študentskega dela

Študentsko delo je v Sloveniji zelo razširjeno, saj je najbolj fleksibilna in enostavna oblika hitrega zaslužka. Poleg vseh prednosti, ki jih ima (hiter zaslužek, fleksibilnost delavnika, neobdavčen zaslužek, brez pogodbenih obveznosti do delodajalca ...), zagovorniki drugačnih oblik dela najdejo v njem vrsto negativnih lastnosti. Ena od teh je, da definitivno podaljšuje študij mladih. Le-ti se namreč lažje odločajo za daljši študij in višje prihodke v času študiranja. Zato si vmes poiščejo delo ter skušajo ob delu v dokaj razumnem roku doštudirati.

Ta pa po navadi nastopi malo pred 26. letom, saj do takrat lahko brez problemov podaljšujejo status.

Največje kritike s strani študentov so, da izkušnje, pridobljene s študentskim delom, niso formalno priznane, prav tako ne teče delovna doba. Ravno tako lahko študent enostavno ostane brez zaposlitve brez vnaprejšnjega opozorila s strani delodajalca. Glede na to, da se delo opravlja brez pravnega dogovora med delodajalcem in delojemalcem, tj. brez pogodbe, študent ni upravičen do nadomestil za prevoz in malico, plačanega dopusta, regresa ipd.

Delodajalcem največji problem predstavlja nezanesljivost študentov, saj z nikakršno pogodbo niso zavezani vsak dan prihajati v službo oziroma izpolnjevati svoje obveznosti v celoti. Tako se delodajalcem pogosto dogaja, da v študenta vložijo veliko truda z uvajanjem, se zanesejo nanj, le-ta pa se naslednji dan sploh ne prikaže na delovnem mestu.

Še vedno pa tako med mladimi kot med delodajalci prevladujejo pozitivne lastnosti študentskega dela, zato težka sprejemajo nov zakon, ki se nam obeta, Zakon o malem delu.

4 MALO DELO

Ena od najbolj perečih tem teh mesecev za študente je vsekakor »malo delo.« To je predlagana oblika novega zakona o opravljanju študentskega dela, ki študentom prinaša velike spremembe. Že mesece potekajo demonstracije raznih organov, večinoma Študentske organizacije Slovenije, in njihovih predstavnikov, saj bi z uveljavitvijo zakona izgubili velik del dohodka. Vlada pri svojih točkah ne popušča, študentje na drugi strani pri svojih zahtevah o omilitvi zakona prav tako ne. V nadaljevanju se osredotočam na spremembe, ki jih prinaša ta zakon.

Opređeljeno je kot začasno, občasno ali trajnejše časovno omejeno delo študentov in dijakov, upokojenih, brezposelnih ter drugih neaktivnih oseb (MDDSZ, 2010). Največja sprememba Zakona o malem delu je omejitev malega dela na 720 ur letno (90 delovnih dni) oziroma največ 60 ur na mesec (če jim študijske obveznosti ne dopuščajo drugače) ter omejitev letnega zaslužka na 6000 evrov bruto (5070 evrov neto). Po tem obdobju študenta nadomesti drug mali delavec, za katerega veljajo enaki pogoji (Grah Whatmough & Podmenik, 2010, str. 17).

Če to primerjamo s pogoji, ki so veljali do sedaj (in še veljajo), je sprememba zelo opazna. Študentsko delo časovno ni omejeno, omejitev letnega zaslužka pa lahko razdelimo. Prva skupina so študenti, ki jih starši uveljavljajo kot družinske člane. V vsem letu lahko zaslužijo 3390,39 evrov, ne da bi jih obdavčili. Če zaslužijo več, se jih obdavči po 16 % stopnji. V drugo skupino spadajo študenti, ki jih starši ne uveljavljajo kot družinske člane. V vsem letu lahko zaslužijo 8557,30 evrov, ne da bi jih obdavčili. Če zaslužijo več, se jih najprej obdavči po 16 % stopnji, nato progresivno (Študentski servis, b.l.).

Predlagatelji novega Zakona o malem delu navajajo naslednje pozitivne spremembe (Grah Whatmough & Podmenik, 2010, str. 17):

- opravljeno malo delo se bo štelo v delovne izkušnje, predvsem pa v pokojninsko dobo (delovne izkušnje so ob prvi zaposlitvi zelo pomembno merilo za delodajalce, prav tako je tudi vštevanje opravljenega dela v pokojninsko dobo zelo pozitivna sprememba, zato lahko rečemo, da je prva alineja pozitivnih sprememb nekako najpomembnejša);
- zaradi določitve najnižje bruto urne postavke (štiri evre) dodatna obremenitev študentskega dela s prispevki za socialna zavarovanja (delodajalci bodo zavezani k plačilu prispevkov za socialna zavarovanja v višini 15,5 odstotka) ne bo znižala neto urnih postavk študentom;
- delež koncesijske dajatve, namenjen Javnemu skladu za razvoj kadrov in štipendije, se bo povečal z zdajšnjih treh odstotkov na 5,5 odstotka;
- s povečanim obsegom štipendiranja se bo študentom omogočilo, da se osredotočijo na študij in ne na iskanje virov za preživetje.

Eden glavnih ciljev predlagateljev zakona je poleg omenjenega tudi odpiranje možnosti opravljanja začasnih in priložnostnih del tudi upokojencem, brezposelnim in neaktivnim osebam. Drugi cilj pa je izboljšanje obstoječega stanja v državi – odprava zlorab v povezavi s študentskim delom (MDDSZ, 2010).

Poleg prispevkov delojemalca za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, se bodo iz malega dela plačevali tudi prispevki za zdravstveno zavarovanje, delodajalec pa bo moral plačati še prispevek za zavarovanje za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni ter dajatve iz malega dela (MDDSZ, 2010).

Trenutna koncesijska dajatev iz dela dijakov in študentov znaša 14 % od bruto plačila, ravno tako kot dajatev iz malega dela. Sredstva, ki se bodo stekala v dva proračunska sklada (eden v pristojnosti Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve in drugi v pristojnosti Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo), bodo v največjem odstotku namenjena za financiranje štipendij ter izgradnjo ter vzdrževanje študentskih domov. Celoten koncept dajatev je zasnovan na podlagi načela medgeneracijske solidarnosti, saj bodo želena sredstva prispevali tako dijaki in študentje kot tudi upokojenci, brezposelne in druge neaktivne osebe. Manjši del sredstev iz dajatve pa bo namenjen za t. i. rizični sklad, delovanje organizacij študentov, izvajanje projektov za študente in upokojence, izvajanje aktivne politike zaposlovanja ter za podporo evidentiranja in spremljanja malega dela ter inšpekcijskega nadzora (MDDSZ, 2010).

V načrtu je tudi vzpostavitev centralne informatizirane evidence o malem delu, ki jo bo vodil Zavod RS za zaposlovanje. Iz nje bodo razvidni podatki o opravljenem malem delu za posamezno osebo in delodajalca, možnost neposrednega vpogleda pa bodo imeli tudi ustrezni nadzorni organi.

Po drugi strani so največji nasprotniki predlaganega zakona ravno študenti, študentske organizacije in njihovi predstavniki.

Generalni sekretar združenja delodajalcev, Jože Smole, je prepričan, da zakon ne bo odpravil anomalij na trgu dela, ampak bo zmanjšal nujno prožnost na trgu dela ter podvojil delo na črno. Problem vidi v tem, da predlog zakona omogoča delo le na nesistematiziranih delovnih mestih, zato delavci ne bodo mogli opravljati vseh del, ki jih delodajalci potrebujejo. Študentsko delo pa je do sedaj bilo edina prožna oblika dela, kar še toliko bolj otežuje položaj delodajalcev (24ur.com, 2010).

Študentska organizacija Slovenije (v nadaljevanju ŠOS) kot najbolj negativno spremembo v zakonu navaja omejitev ur dela. Kot substitut predlagajo večji nadzor in enotne evidence vpisa študija (ŠOS, 2010). Višje šole imajo namreč svojo bazo vpisanih študentov, ki ni povezana z bazo visokošolskih in univerzitetnih organizacij, tako da lahko študentje status izkoriščajo mnogo dlje kot sicer.

Pravijo tudi, da je študentsko delo socialni korektiv in da naj zato študentje delajo, kolikor jim je pač potrebno, da si omogočijo lažji študij. Težava naj bi bila namreč v tem, da bi bil zaradi omejenega števila ur letni zaslužek veliko manjši, posledično bi bilo tudi veliko manj študentov, saj bi potemtakem lahko študirali samo tisti s finančno podporo staršev ali drugih svojcev. Še ena od negativnih sprememb po mnenju predstavnikov ŠOS je, da zakon jemlje fleksibilnost na trgu dela, saj so študentje del neaktivnega prebivalstva in morajo študiju prilagajati svoje aktivnosti in ne obratno (ŠOS, 2010).

Pri omejitvi števila opravljenih ur predlagatelji zakona trdijo, da se neto urna postavka zaradi določitve najnižje bruto postavke ne bo spremenila. Obstaja pa dokaj realna bojazen, da se bodo delodajalci zaradi dodatne obremenitve malega dela s prispevki za socialno zavarovanje pogosteje odločali ravno za najnižjo urno postavko (Grah Whatmough & Podmenik, 2010, str. 17).

Tabela 6: Zaslužki študentov v primeru uvedbe malega dela

Razred letnega zaslužka študentov	Število študentov, dijakov	Delež celotne populacije	Povprečje letnega zaslužka (študentsko delo)	Povprečje letnega zaslužka (malo delo)	Letna razlika
0–2000 €	86152	57,11	863 €	729 €	133 €
2000–4000 €	39742	26,35	2.845 €	2.404 €	440 €
4000–6000 €	14842	9,84	4.892 €	4.133 €	759 €
6000–8000 €	6947	4,61	6.849 €	ne bo možno	/
8000 € in več	3158	2,09	9.639 €	ne bo možno	/

Vir: ŠOS, 2010.

V Tabeli 6 lahko opazimo, da večina študentske populacije z uvedbo malega dela ne bo imela velikega izpada dohodka, več kot polovica bo zaslužila samo 133 evrov manj, kot bi sicer. Protagonisti zakona tudi trdijo, da so največji nasprotniki uvedbe le-tega ravno tisti študenti iz zadnjih dveh razredov lestvice, ki zaslužijo največ, jih je pa tudi najmanj.

Po mnenju Edvardsa in Robinsona (1999, str. 151–163) lahko nova delovna mesta nastanejo samo s spodbujanjem postopnega upokojevanja ali postopnega uvajanja mladih v delo. To pomeni, da lahko nekaj let pred upokojitvijo starejši delavec dela s krajšim delovnim časom, medtem pa za razliko do polnega delovnega časa uvaja mlajšega kolega. S predlogom Zakona o malem delu nekaj takega ne bi bilo mogoče, saj se delodajalcu ne izplača uvajati študenta, ki lahko dela samo 3 mesece (ob predpostavki, da dela polni delovni čas).

Veliko pa je tudi slabosti študentskega dela, ki ga poznamo danes, ki jih bi malo delo nekoliko omililo (Vengust, 2009, str. 70):

- študent ali dijak nima delovnih izkušenj, vsega ga je treba naučiti,
- delodajalec zelo težko zaupa dijaku ali študentu, zato velikokrat opravljajo nepomembna dela, s katerimi ne odnesejo kakšnega pomembnega znanja,
- v večini so študenti zelo nepredvidljivi – če delodajalec s študentom ne sklene posebnega dogovora, obstaja vsakodnevno tveganje, da študent enostavno ne pride,
- študenti in dijaki so največja konkurenca brezposelnim osebam, zato lahko rečemo, da ovirajo ukrepe aktivne politike zaposlovanja, ki so namenjeni brezposelnim osebam,
- študentski servisi so zelo velika konkurenca zavodu za zaposlovanje.

Trenutno se posredovanje študentskega dela opravlja kot pridobitna dejavnost, v novem zakonu pa je predvideno, da bodo pooblaščenice te naloge opravljale kot nepridobitno dejavnost. Po 6. členu predloga Zakona o malem delu pa se bo morebiti ustvarjen presežek namenil osnovni dejavnosti. Tu se poraja vprašanje, kateri je sploh pravi razlog protestov študentskih organizacij. Je to res borba za socialno varnost šolajoče mladine in njene pravice do študija ali je razlog znatno zmanjšanje sredstev za njihovo delovanje (Grah Whatmough & Podmenik, 2010, str. 18).

Iz vsega napisanega lahko sklepam, da je študentsko delo kot samo zelo kompleksen pojav in da Zakon o malem delu prinaša tako dobre kot slabe spremembe za obe strani – študente in državo. Res je, da bodo socialne razlike med študenti še večje, vendar se jim po drugi strani odpirajo povsem nove pravice – pravice iz dela, ki jih do sedaj še niso bili deležni, prav tako tudi povečan obseg državnih štipendij. Študentske organizacije in posredovalnice študentskega dela bodo vsekakor na izgubi (Grah Whatmough & Podmenik, 2010, str. 20).

SKLEP

Študentsko delo je v Sloveniji zelo razširjeno, saj poleg štipendij študentom predstavlja edini vir zaslužka. Poleg zaslužka pa je glavni motiv študentov tudi pridobitev delovnih izkušenj. Le-te so delodajalcem na prvem mestu pri zaposlovanju novega kadra, zato se študenti s praktičnega vidika poskušajo čim več naučiti že med časom študija. Prednost študentskega dela je tudi ta, da je veliko bolj fleksibilno, zato študentje veliko lažje dobijo zaposlitev na ta način. Čeprav se študentsko delo uradno ne šteje med delovne izkušnje, v praksi le-te veliko pomenijo pri iskanju prve zaposlitve.

V pripravi je nov Zakon o malem delu, ki zelo omejuje študentsko delo, kot ga poznamo danes. Število ur je omejeno na 720 ur letno, zaslužek prav tako. Za študente sta to dve najbolj negativni lastnosti novega zakona, ki naj bi predvidoma stopil v veljavo leta 2011. Glavna razlika je tudi v tem, da se bo od sedaj opravljeno (malo) delo štelo v delovne izkušnje pa tudi v pokojninsko dobo. Razlogov za in proti je veliko, najbolj bodo trpele študentske organizacije, ki jim bodo na ta način omejili vse prihodke.

V skladu z raziskavo Evroštudent 2007 študentje tedensko v povprečju porabijo 18 ur za študijske obveznosti in 17 ur za delo. Takšno razmerje je tudi razlog, da se pri nas tako dolgo študira, in seveda je treba ukrepati. Veliko je namreč takšnih, ki svoje študijske obveznosti v višjih letnikih postavijo na stranski tir, zato da lahko izkoristijo vse prednosti študentskega dela (izkušnje, fleksibilnost, hiter zaslužek ...). Tudi delodajalci izkoriščajo situacijo, saj so jim študentje poceni delovna sila. Veliko pa je tudi t. i. »fiktivnih« študentov, ki se vpisujejo na razne univerze in visokošolske zavode izključno zaradi statusa študenta in posledično opravljanja študentskega dela. Na tem področju skorajda ni kontrole, zato imamo v Sloveniji glede študentov zelo zanimivo statistiko: po številu vpisanih na univerze in ostale visokošolske zavode smo na evropskem vrhu, medtem ko smo po številu diplomantov na evropskem dnu.

Zaradi uvedbe malega dela bo treba študentom izgubljen prihodek nekako nadomestiti. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve zato obljublja, da bo povečalo višino državnih štipendij za študente, prav tako naj bi se število štipendij povečalo za 10.000. Pripravljajo pa se tudi spremembe na področju Zoisovih in kadrovskih štipendij.

Študentsko delo, kot smo ga poznali doslej, po vsej verjetnosti ne bo preživelo. Z uvedbo malega dela se socialni položaj študentov prav tako ne bo izboljšal, saj bodo s štipendijami prejeli manj, kot bo izgubljenega dohodka. Seveda pa bodo imeli tudi manj izkušenj oziroma skorajda nič, saj bodo lahko opravljali samo nekvalificirana dela. Kakšne bodo dolgoročne posledice, lahko samo ugibamo, saj so odvisne tudi od gospodarskega stanja in politike zaposlovanja v državi.

LITERATURA IN VIRI

1. Cekin.si. (2009). *Prevladuje zanimanje za študije družboslovnih smeri*. Najdeno 3. septembra 2010 na spletnem naslovu: http://cekin.si/clanek/kariera_in_izobrazevanje/prevladuje-zanimanje-za-studije-druzboslovnih-smeri.html.
2. Chickering, W. A. & Gamson, F. Z. (1987). *Seven principles for good practice in undergraduate education*. Washington: Washington center news.
3. Poslovni.Dnevnik.si. (2010). *Malo delo ali mala zaposlitev?* Najdeno 20. septembra na spletnem naslovu: http://www.dnevnik.si/zaposlitve_in_kariera/aktualno/1042335587.
4. Poslovni.Dnevnik.si. (2010). *Mladi diplomanti si službo najdejo v enem letu, a v fleksibilnejših oblikah dela*. Najdeno 23. septembra 2010 na spletnem naslovu: http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/1042363219.
5. Edwards, C. & Robinson, O. (1999). *Labour market flexibility and competitive advantage: The case of part-time work in primary sector*. Hague: Kluwer law international.
6. Eurostat pocketbooks. (2009). *Labour market statistics*. Najdeno 10. septembra 2010 na spletnem naslovu: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-30-09-149-EN-C/EN/KS-30-09-149-EN-C-EN.PDF.
7. Europe in figures. (2010). *Eurostat yearbook*. Najdeno 01. septembra 2010 na spletnem naslovu: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-CD-10-220.
8. Evroštudent SI 2007. (2007). *Ekonomski in socialni položaj ter mednarodna mobilnost študentov v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.
9. Florjančič, A. (2005). *Nova dohodninska ureditev in študentsko delo*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
10. Furlong, A. & Hammer, T., ur. (2000). *Youth unemployment and marginalisation in northern Europe*. Oslo: Norwegian soacial research, NOVA Rapport.
11. Grah, W. A. & Podmenik, D. (2010). Malo delo študentov. *Pravna praksa*, str. 17–18.

12. Ignjatović, M. (2002). *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Križman, I. (2009). *Mladi v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični Urad Republike Slovenije.
14. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2010). *Malo delo*. Najdeno 20. septembra 2010 na spletnem naslovu: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/malo_delo/.
15. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2010). *Vse za mlade*. Najdeno 13. julija 2010 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/Brosura_680x180mm_small.pdf.
16. RTV Slovenija. (2008). *Četrtnina vseh brezposelnih je mladih*. Najdeno 19. julija na spletnem naslovu: <http://www.rtvlo.si/slovenija/cetrtnina-brezposelnih-je-mladih/90776>.
17. RTV Slovenija. (2010). *Študij zaradi statusa in ne zaradi znanja*. Najdeno 5. septembra 2010 na spletnem naslovu: <http://www.rtvlo.si/slovenija/studij-zaradi-statusa-in-ne-zaradi-znanja/240729>.
18. Stamejčič, D. (2009). Nekateri so študenti le zato, da lažje dobijo delo. *Delo*, str.2.
19. Statistični urad Republike Slovenije. (2008). *Mednarodni dan študentov*. Najdeno 19. avgusta 2010 na spletnem naslovu: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1997.
20. Statistični urad Republike Slovenije. (2009). Aktivno prebivalstvo (po Anketi o delovni sili), Slovenija, 4. četrtletje 2009. *Končni podatki*. Najdeno 10. septembra 2010 na spletnem naslovu: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3117.
21. Statistični urad Republike Slovenije. (2009). *Diplomanti višjih strokovnih šol in visokošolskih zavodov*. Najdeno 15. septembra 2010 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3199.
22. Statistični urad Republike Slovenije. (2009). Delovno aktivno prebivalstvo, registrirane brezposelne osebe in stopnje registrirane brezposelnosti po statističnih regijah prebivališča, Slovenija, mesečno. Najdeno 19. avgusta 2010 na spletnem naslovu: <http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>.
23. Statistični urad Republike Slovenije. (2009). *Mednarodni dan mladine 2009*. Najdeno 19. avgusta na spletnem naslovu: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2535.

24. Statistični urad Republike Slovenije. (2009). Statistični letopis 2009. *Dijaški domovi, študentski domovi in zasebne pravne osebe, ki nudijo študentom nastanitev*. Najdeno 02. spetembra na spletnem naslovu http://www.stat.si/letopis/2009/06_09/06-23-09.htm.
25. Statistični urad Republike Slovenije. (2009). Statistični letopis 2009. *Diplomanti visokošolskega študija po univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih, po vrsti programa in načinu študija*. Najdeno 30. avgusta na spletnem naslovu: http://www.stat.si/letopis/2009/06_09/06-17-09.htm.
26. Statistični urad Republike Slovenije. (2009). Statistični letopis 2009. *Študenti visokošolskih dodiplomskih programov, prvič vpisani v posamezni letnik, po starosti, letnikih in načinu študija, 2008/09*. Najdeno 30. avgusta na spletnem naslovu: http://www.stat.si/letopis/2009/06_09/06-18-09.htm.
27. Statistični urad Republike Slovenije. (2009). *Vstop mladih na trg dela*, Slovenija, 2. četrletje 2009. Najdeno 12. avgusta 2010 na spletnem naslovu: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3029.
28. Statistični urad Republike Slovenije. (2010). *Študenti terciarnega izobraževanja po vrsti programa in načinu študija*. Najdeno 22. septembra 2010 na spletnem naslovu: <http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>.
29. Stropnik, N. (2006). Položaj in problemi mladih družin z vidika zaposlovanja ter usklajevanja dela in družine. *IB revija*, str. 71.
30. Svetlik, I. (1985). *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.
31. Študentska organizacija Slovenije. (2009). *Študentsko delo*. Najdeno 10. julija 2010 na spletnem naslovu: <http://www.studentska-org.si/index.php/Studentsko-delo.html>.
32. Študentska organizacija Slovenije. (2010). *Dokument o celoviti ureditvi študentskega položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Študentska organizacija Slovenije.
33. Študentska organizacija Univerze v Ljubljani. (b.l.). *Varstvo študenta*. Najdeno 10. marca 2010 na spletnem naslovu: http://www.soulj.si/novo/index.php?option=com_content&task=view&id=146&Itemid=140.
34. Študentski servis. (b.l.). *Faq o študentskem delu*. Najdeno 10. septembra 2010 na spletnem naslovu: <https://www.studentski-servis.com/ess/faq.php#8-1>
35. Trbanc, M. (2004). *Zaposlovanje in brezposelnost mladih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

36. Trbanc, M. (2007). Poti mladih v zaposlitev: primerjava Slovenije z drugimi državami EU. V *Zaposljivost v Sloveniji – analize prehoda iz šol v zaposlitev: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin (str. 39). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Trbanc, M. & Verša, D. (2002). Zaposlovanje mladih. V. Svetlik, I. Glazer, J. Kajzer, Trbanc M., (ur): *Politika zaposlovanja* (str. 340). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
38. Vengust, N. (2009). *Ukrepi aktivne politike zaposlovanja in brezposelnost mladih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
39. Verša, D. & Spruk, V. (2004). *Mladi diplomanti na trgu delovne sile*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.
40. Vodopivec, B. (2003). *Delovanje študentskih servisov (Agencija za posredovanje zaposlitve za dijake in študente)*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
41. Register predpisov Slovenije. (1992). *Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju*. Najdeno 20. aprila 2010 na spletnem naslovu: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO213.html.
42. Zavod republike Slovenije za zaposlovanje. (2009). *Napoved zaposlovanja za leto 2010*. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje.
43. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2010). Registrirana brezposelnost. Najdeno 18. septembra 2010 na spletnem naslovu: http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost.
44. 24ur.com. (2010). *Malo delo le dimna zavesa za glavni problem*. Najdeno 13. septembra 2010 na spletnem naslovu <http://24ur.com/novice/slovenija/malo-delo-le-dimna-zavesa-za-glavni-problem.html>.

PRILOGA

Skupno število študentov terciarnega izobraževanja v obdobju 2000–2008 po spolu ter starosti (v odstotkih)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ŽENSKE	Starost SKUPAJ (absolutno)	51.323	57.085	57.037	59.367	64.444	66.438	67.622	67.123	66.304
	Starost SKUPAJ (relativno)	56,10	57,54	56,22	56,87	57,82	58,37	58,29	58,14	57,96
	18 let ali manj	1,78	1,38	1,27	1,28	1,10	1,10	1,22	1,14	1,07
	19 let	12,68	11,56	11,28	10,98	10,37	10,16	10,60	10,71	10,31
	20 let	14,67	13,71	13,38	12,53	12,10	11,97	11,82	12,49	12,56
	21 let	13,73	14,02	13,55	12,78	12,01	12,09	11,92	12,09	12,68
	22 let	12,53	12,8	12,84	12,18	11,64	11,46	11,58	11,64	11,94
	23 let	10,71	110,7	11,09	11,31	10,94	10,62	10,62	10,83	10,77
	24 let	7,60	7,37	8,04	8,62	9,04	9,05	9,00	8,81	8,37
	25 let	4,82	4,90	5,12	5,83	6,22	6,29	6,74	6,60	6,44
	26 let	3,00	3,37	3,55	3,70	4,23	4,18	4,19	4,42	4,35
	27 let	2,16	2,36	2,74	2,75	2,97	2,97	2,95	2,93	3,03
	28 let	1,78	1,82	2,03	2,25	2,29	2,32	2,2	2,17	2,21
	29 let	1,34	1,62	1,48	1,65	1,94	1,90	1,71	5,74	1,77
	30–34 let	5,40	5,43	5,46	5,67	6,42	6,53	5,99	5,74	5,40
	35–39 let	4,26	5,65	4,47	4,49	4,72	4,84	4,41	3,98	3,93
	40 let +	3,52	3,94	3,68	3,98	4,67	5,33	4,99	4,71	4,58

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
MOŠKI	Starost SKUPAJ (absolutno)	40.171	42.129	44.421	45.029	47.343	47.784	48.356	48.322	48.087
	Starost SKUPAJ (relativno)	43,90	42,46	43,78	43,13	42,18	41,63	41,71	41,86	42,04
	18 let ali manj	1,35	1,09	1,13	1,10	0,90	0,90	1,10	0,90	0,90
	19 let	11,43	1,11	10,38	10,52	10,41	9,89	10,73	11,10	10,71
	20 let	13,73	13,13	12,98	12,17	11,86	12,06	11,61	12,44	12,86
	21 let	12,68	13,02	12,8	12,7	11,47	11,68	11,62	11,4	12,36
	22 let	11,60	11,57	11,69	11,47	10,91	10,61	10,78	10,96	10,66
	23 let	9,90	10,26	10,28	10,16	10,11	9,93	9,8	10,02	10,04
	24 let	7,70	7,61	8,43	8,39	8,56	8,5	8,72	8,29	8,37
	25 let	5,52	5,50	5,66	6,57	6,50	6,35	6,60	6,56	6,35
	26 let	4,12	3,89	4,21	4,31	4,61	4,60	4,61	4,58	4,76
	27 let	2,92	3,24	3,13	3,16	3,42	3,44	3,33	3,39	3,38
	28 let	2,24	2,39	2,65	2,52	2,53	2,55	2,5	2,59	2,59
	29 let	1,91	1,89	2,08	2,11	2,11	2,10	2,02	2,01	1,97
	30–34 let	6,45	6,78	6,43	6,64	7,14	7,36	6,87	6,52	6,32
	35–39 let	4,29	4,41	4,10	4,48	4,68	4,78	4,63	4,46	4,10
	40 let +	4,15	4,11	4,03	4,13	4,81	2,25	5,09	4,75	4,65

Vir: SURS, Statistični Urad Republike Slovenije, 2009.